

Uloga odgojitelja u dječjoj igri

Prgomet, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:485268>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Lucija Prgomet
ULOGA ODGOJITELJA U DJEČJOJ IGRI
Diplomski rad

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Lucija Prgomet
ULOGA ODGOJITELJA U DJEČJOJ IGRI
Diplomski rad

Mentorica:
izv. prof. dr. sc. Marina Đuranović

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak	1
Summary	2
UVOD	3
1.ŠTO JE DJEČJA IGRA?	4
1.1. Razvoj dječje igre	5
1.2. Teorije dječje igre	7
1.3. Vrste dječje igre	8
1.4. Igra u različitim kulturama	11
2.STRUKTURA IGRE.....	13
2.1.Pravila igre.....	13
2.1.1.Osnovna pravila	14
2.1.2.Specifična pravila.....	14
2.1.3.Opća pravila	14
2.2.Tip odvijanja igre.....	15
2.3.Interakcija i simboli	15
2.4.Započinjanje, kraj i priroda izvedbe igre	16
3.ODGOJITELJ U DJEČJOJ IGRI	18
3.1.Ponašanje odgojitelja u dječjoj igri	19
3.1.1.Vrlo dobra ponašanja odgojitelja	20
3.1.2.Vrlo loša ponašanja odgojitelja.....	21
3.2.Pasivni promatrač	22
3.3.Aktivni promatrač – suigrač	23
3.4.Odgojitelj – kompetentni pojedinac	25
4.IGRA ODRASLOGA I DJETETA	27
4.1.Stvaranje poticajnog okruženja	29
4.2.Komunikacija odrasloga i djeteta	30

5.DIJETE – ISTRAŽIVAČ	32
5.1.Učenje kroz igru	34
5.2.Područja dječjeg razvoja.....	36
6.AKTIVNOSTI – PRIMJERI IGARA	41
ZAKLJUČAK	44
LITERATURA.....	45

Sažetak

Igra značajno utječe na dječji rast i razvoj. To je prirodna aktivnost djeteta putem koje se dijete oslobađa, izražava, razvija, bogati svoju spoznaju te uči. Kroz igru dijete istražuje prostor i svoje okruženje, a na odgojitelju je da mu ponudi dovoljno poticajnih materijala koji ga potiču na istraživanje i učenje. Odgojitelj je kompetentni pojedinac koji svojim znanjem, maštom i kreativnošću osigurava prostor za dijete koji je pogodan za optimalni rast i razvoj. Aktivnim sudjelovanjem u dječjoj igri, odgojitelj razvija međuodnose s djetetom, razvija komunikaciju, partnerski odnos te jača kompetencije djeteta.

Ovaj rad bavi se ulogom odgojitelja u dječjoj igri te prikazuje kako igra, odgojitelj i poticajno okruženje utječu na razvoj djece. Odgojitelj svojim djelovanjem i ponašanjem utječe na cjelokupni rast i razvoj djece. Cilj rada je prikazati načine putem kojih igra utječe na dijete te koja je njena uloga u životu djeteta. Želi se potaknuti odgojitelje da budu suigrači u dječjoj igri, da rade u najboljem interesu djece, da kontinuirano promatraju dječju igru, ali i reflektiraju svoju odgojno-obrazovnu praksu.

Ključne riječi: dijete, dječja igra, poticajno okruženje, odgojitelj

Summary

Play significantly affects a child's growth and development. It is a natural activity of the child through which he liberates, expresses, develops, enriches his knowledge and learns. Through play, the child explores the space and his environment and it is on the educator to offer him enough stimulating materials that encourage him to explore and learn. An educator is a competent individual who, with his knowledge, imagination and creativity provides a space for a child that is suitable for optimal growth and development. By actively participating in children's play the educator develops relationship with the child, develops communication, partnership and strengthens the child's competencies.

This paper deals with the role of educators in children's play and shows how play, educator and stimulating environment affect children's development. The educator influences the overall growth and development of children through his actions and behavior. The aim of this paper is to show the ways in which play affects the child and what its role is in the child's life. The purpose is to encourage educators to be teammates in children's play, to work in the best interests of children, to continuously observe children/s play but also to reflect on their educational practice.

Keywords: child, children's play, stimulating environment, educator

UVOD

Dječja igre predstavlja osnovu djetinjstva, to jest sve ono što je djetetu važno. Kroz igru ono se igra, zabavlja, uči, istražuje, izražava, raste i razvija te na taj način otkriva svijet koji ga okružuje (Klarin, 2017). Igra za dijete ima posebno značenje, jer se kroz igru dijete oslobađa, odlazi u neki svoj zamišljeni svijet koji se odvija po njegovim pravilima. Stupajući u igru dijete samo postavlja pravila te upravlja tijekom odvijanja radnje. Kako bi što bolje i kvalitetnije upoznao svijet, potrebno mu je osigurati okruženje bogato mnoštvom materijala koji razvijaju njegovu igru te obogaćuju njegovu spoznaju o svijetu koji je oko njega. Taj zadatak je na odgojiteljima koji su važan čimbenik razvoja dječje igre. Kontinuiranim promatranjem djeteta u igri odgojitelj dobiva povratnu informaciju o djetetu, to jest koje je njegovo područje interesa, želje i potrebe te u skladu s time i djeluje. Različitim materijalima, predmetima, aktivnostima, ali i svojim ponašanjem, odgojitelj potiče dijete na istraživanje i učenje. Zato se naglasak stavlja na aktivno sudjelovanje odgojitelja u dječjoj igri, jer tako odgojitelj postaje suigrač i dobiva najbolji uvid u to kako se odvija dječja igra i u skladu s time može djelovati na dijete. Odgojitelj kao aktivni promatrač razvija komunikaciju s djecom, razvija interakciju te potiče na razvijanje odnosa s vršnjacima, a djeca najbolje uče kada su u zajedničkoj igri. Ustanova za rani odgoj i obrazovanje najbolje je mjesto za poticanje cjelokupnog dječjeg razvoja na svim područjima, a odgojitelji kao kompetentni pojedinci i profesionalci osiguravaju sva potrebna sredstva kako bi se taj razvoj odvijao u povoljnim uvjetima za dijete.

1.ŠTO JE DJEČJA IGRA?

„Igra je fenomen djetinjstva i obilježava dječju kulturu“ (Rajić i Petrović-Sočo, 2015, str. 604). Igra predstavlja sve ono što je djetetu važno, dijete uživa u njoj, druži se s prijateljima, zabavlja te samo bira aktivnosti, bilo izvan kuće ili unutar obitelji (Klarin, 2017). Uz igru dijete se razvija i mijenja, istražuje svijet oko sebe te otkriva nove spoznaje. Tijekom igre dijete unosi svoje doživljaje, događaje i iskustva te mu je potrebno određeno vrijeme da razvije cijeli proces igre. Također, za igru su mu potrebna druga djeca ili odrasli, različiti predmeti, igračke kojima se koristi tijekom igre, jer na taj način razvija svoju maštu i kreativnost, izražava se te tako stvara tijekom radnje igre. Također, igra bi se mogla definirati kao dječja praksa, slobodno djelovanje koje je izvan realnog života, ali u potpunosti može zaokupiti igrača (Rajić i Petrović-Sočo, 2015). Ona nije vezana uz materijalnu korist, već je ciklus u kojem se uživa i koji je sam sebi svrhom, to jest sama je sebi dovoljna. Vrlo je spontana, intrinzična te dijete u nju ulazi s osjećajem sigurnosti i zaštićenosti, ugodno mu je te ono samo organizira tijekom odvijanja po njegovim pravilima. Igra nije određena prostorom i vremenom, intuitivna je i dobrovoljno odabrana. Kao i primarne ljudske potrebe i igra je biološki urođena, psihološki i socijalno nužna, jer čini temelj zdravlja i dobrobiti pojedinca (Lester i Maudsley, 2007, prema Klarin, 2017). Zbog toga je igra za dijete najvažniji oblik aktivnosti i veliki činitelj na njegov cjelokupni razvoj, jer se na taj način potiče napredak na svim područjima, razvijaju se njegove sposobnosti i mogućnosti, obogaćuje svijet, budi se radoznalost. Dijete uživa u igri jer je puno toga dopušteno, za razliku od stvarnosti, dijete ne osjeća strah i neugodne doživljaje, već jača svoje samopouzdanje, oslobađa se strahova i stresa. Kroz igru dijete otkriva i svladava probleme, spoznajno se razvija, društveno sazrijeva te tjelesno napreduje (Rajić i Petrović-Sočo, 2015), jednostavno „Igra je snaga koja vodi dijete u nova otkrića i na viši stupanj razvoja. Ona zrcali djetetove želje, misli, doživljaje i osjećaje“ (Rajić i Petrović-Sočo, 2015, str. 605).

Igra predstavlja prirodan način učenja djece. Svako dijete se igra na svoj način i u skladu s time razvija i raste. Igra nema univerzalan učinak na dijete, ali i odraslog, već je individualna te se mijenja i razvija iz naraštaja u naraštaj kako se mijenja djetinjstvo i dijete. Nove igre pojavljuju se svaki dan i pod velikim su utjecajem medija, tehnologije i kulture u kojima nastaju (Rajić i Petrović-Sočo, 2015). Nekada se u vrtiću razlikovala vođena igra od slobodne igre. U vođenoj igri odgojitelj je taj koji je „vođa“, postavlja pravila i strukturu, pazi da se tijekom igre odvija onako kako treba, unutar zadanog okvira. Uz vođenu igru se javljaju didaktičke igračke kojim je cilj ostvarivanje određenih odgojno-obrazovnih zadaća. S vremenom one postaju igrom,

djeca ih koriste u slobodnoj igri, prihvatila su ih te ih doživljavaju emocionalno pozitivno (Došen Dobud, 2016). Također, didaktičke igračke i danas su prisutne u odgojno-obrazovnim skupinama te imaju veliki značaj za učenje i razvoj djece. Na raspolaganju su djeci te često djeca spontano posegnu za njima te im pridaju novo značenje i namjenu, a to mogu biti razne slikovnice, slagalice, mozgalice, bojanke, premetalice i sl. (Došen Dobud, 2016). S druge strane je slobodna igra koja nema zadana pravila niti strukturu već dijete samo smišlja pravila, upravlja tijekom odvijanja radnje igre, ono je „vođa“ te se koristi svim mogućim dostupnim materijalima kako bi obogatio svoje djelovanje u igri. Takva igra ima veliko značenje na razvoj kreativnosti, mašte, potiče dijete na istraživanje i otkrivanje okoline te se spontano i prirodno razvija i raste. Danas je poznato više različitih vrsta igara s različitim značenjem i svrhom vezanih za razvoj djeteta.

Kroz igru djeca ostvaruju svoje kontakte s vršnjacima, ali i odraslima te na taj način polagano ulaze u svijet odraslih. Kroz igru djeca oponašaju, imitiraju odrasle, njihove postupke i način življenja, a odrasli često nisu svjesni kako predstavljaju model po kojem dijete uči. Nerijetko igrom dijete oponaša svoju stvarnost, gdje igra postaje dječja realnost koja ga priprema za budući život i odrastanje te predstavlja najznačajniji put razvoja osobnosti djeteta (Mahmutović, 2013). Promatranjem igre djeteta, odgojitelj dobiva uvid u to koji je najbolji način za poticanje rasta i razvoja djeteta osiguravajući mu poticajnu okolinu i sve potrebne materijale za napredak, jer je to jedan od načina razvoja dječje igre.

1.1. Razvoj dječje igre

Kako se razvija dijete tako se razvija i igra. Taj razvoj može se promatrati pojedinačno i individualno unutar svake generacije, a odvija se u okviru određene društvene epohe (Došen Dobud, 2016). Eljkonjin (1978, prema Došen Dobud, 2016) ističe kako se simbolička igra pojavljuje tek u kasnijem vremenu, to jest u razvijenim društvenim sferama. Uzimajući u obzir duljinu djetinjstva, emocionalnu i druge poticajnosti, govori se o igrama koje su zajedničke svoj djeci iz svih kultura, a to bi bile igre građenja i istraživanja, igre oponašanja te ispitivanje vlastite snage (Sutton-Smith, 1976, prema Došen Dobud, 2016). Sve je to povezano s okruženjem u kojem dijete odrasta te nije potrebno previše naglašavati kako su se te igre sadržajno razlikovale, ne samo među državama, već i unutar iste države. Kroz povijest je vidljivo kako su se djeca sve ranije uključivala u svijet odraslih, ne imajući dovoljno vremena za proživljavanje djetinjstva onako kako bi ga svako dijete trebalo doživjeti. Takav oblik

djetinjstva većinom je prevladavao u siromašnijim područjima, gdje za djecu nije bilo dovoljno poticajnog okruženja, već su se igrala s onime što su našla u svojoj okolini i nije bilo toliko igračaka kao što je to danas. Često su to bili prirodni materijali poput vode, pijeska, blato i dr. Posljedice toga su da takva djeca nisu bila dovoljno kompetentna za uviđanje problema i pronalaženje njegova rješenja, za organiziranje i uređenje prostora te nisu u stanju stvarati nove tvorevine od danih fragmenata pa ni doći na ideju građenja. Također, nedostatak poticajne okoline od najranije dobi takvoj djeci je pružao da internalizacijom steknu šire, ali ne dovoljno široko osjetilno iskustvo o prostoru i vremenu te su zbog toga takva djeca nedovoljno motivirana i ostajala su na obrascima ponašanja i razvoja kakvi su za to vrijeme bili zadovoljavajući (Došen Dobud, 2016).

Prve dječje igre javljaju se tijekom prve i druge godine djetetova života, a obilježavaju senzomotoričko razvojno razdoblje te postavljaju temelj za kasniji razvoj ka složenijim igrama (Došen Dobud, 2016). Često su nazivane i funkcionalne igre kojima je zadatak poticanje osjeta i pokretljivosti kod djeteta, jer tada dijete stupa u odnos sa stvarima koje ga okružuju. Takva igra potiče dijete na kretanje, istraživanje, a često je to kretanje prema nekom određenom predmetu. Razvojem rane senzomotorike dolazi do pojave prvih igara s pravilima. Najpoznatija igra s pravilima je igra skrivanja, gdje je dijete u stanju samo sebe pokriti i otkriti određenim predmetom i to u dobi od 10-15 mjeseca života, ali mu je potreban partner koji će mu davati govorni znak „Nema ga!“ i „Evo ga!“ (Došen Dobud, 2016). Autorica (2016) ističe kako je igra skrivanja jedna od prvih igara s izraženom dječjom kontrolom i samokontrolom. S ovakvom vrstom igre dijete svaki dan istražuje i otkriva svijet koji ga okružuje, stvara nova iskustva i temelje za razvojni put za igre koji se javljaju kasnije, to jest stvara osnove za pravu, razvijeniju igru.

Do značajnijeg razvoja mašte i kreativnosti dolazi u razvijenijim igrama gdje djeca, odnosno igrači pridaju značenje predmetima, a rezultat tome je imitiranje. Sposobnost imitacije javlja se oko prve godine života djeteta. Tada dijete počinje kontrolirati svoje pokrete, osjeća ravnotežu te sposobnost zapažanja pokreta drugih i to prenosi u svoje ponašanje. Uz oponašanje često se koristi simbolima, a govor mu je sredstvo komunikacije s okolinom te tako razvija pamćenje. Mašta u igri postaje sve očitija i bogatija, puna je fascinantnih obrata te odvodi u nestvaran svijet. Maštom dijete povezuje različite komponente, predmete, stvara probleme, ali i nalazi njihovo rješenje (Došen Dobud, 2016).

1.2. Teorije dječje igre

Posebne teorije dječje igre kao takve ne postoje, već se promatraju vezano za vršnjačke odnose i kogniciju te se govori o teorijskoj osnovi igre. Klarin (2017) navodi sljedeće teorije dječje igre:

- 1) **Teorije ličnosti** – u njih ubrajamo psihoanalitičku teoriju, teoriju osobnog razvoja i teoriju simboličkog interakcionizma.

-psihoanalitička teorija: temelj teorije čine ideje Sigmunda Freuda koji daje značajan napredak dijagnostičkom i terapijskom aspektu igre. Psihoanalitička teorija imala je snažan utjecaj za razvoj teorije privrženosti, jer prema njoj vršnjački odnosi smanjuju osjećaj anksioznosti i potiču pozitivne odnose s drugima ljudima. Sigurno privrženost djeca pokazuju empatiju, osjećaj povjerenja, privrženost i toplinu te se koriste oblicima ponašanja kao što su suradnja i dijeljenje, dok nesigurna djeca pokazuju strah, nesigurnost, odbacivanje i nepovjerenje, što je često popraćeno agresijom.

-teorija osobnog razvoja: ova teorija ističe važnost vršnjačkih odnosa za rast i razvoj. U razdoblju prije adolescencije interakcija se ostvaruje kroz zajedničku igru, a u adolescenciji se javlja osjećaj za intimnošću. Tako dijete kroz igru zadovoljava svoje osnovne; primarne potrebe kao što su pripadanje i potreba za bliskošću.

-teorija simboličkog interakcionizma: interakcija među vršnjacima pomaže djetetu da bolje razumije sebe i druge, da bolje shvaća svijet oko sebe te oblikuje sliku o sebi i drugima.

- 2) **Teorija kognitivnog razvoja** – Piaget kaže da je razlika u razini odnosa, da u obiteljskom okruženju vlada hijerarhija, gdje su roditelji superiorni i donose pravila te je takav odnos manje otvoren i spontan. Među djecom je drugačije, svako je dijete jednako drugome djetetu, zajedno smišljaju pravila, odlučuju, natječu se i to sve bez straha od kritika. S druge strane je Vigotsky koji ističe kako je suradnja, bilo s vršnjacima ili s roditeljima, najvažniji oblik socijalizacije, jer prva igra koju dijete ostvaruje je igra s roditeljima i vrtićkom djecom.
- 3) **Teorija socijalnog učenja** – naglašava ulogu učenja u procesu socijalizacije koja je značajna za razvoj interpersonalnih odnosa. Dijete uči ponašanje putem okoline, kroz igru, druženjem s vršnjacima i odraslima. Stavlja se naglasak na rodne uloge, što je opće prihvatljivo i u skladu s rodnom ulogom djeteta. Socijalno učenje kod djevojčica i

dječaka ne odvija se na isti način. Djevojčicama je dozvoljeno dulje vrijeme za odabir rodne uloge, dok je kod dječaka to vrijeme nešto kraće. Također i igračke imaju rodnu ulogu te je tako opće prihvatljivo da se djevojčice igraju s lutkama, a dječaci s autićima, a razvojem igre dijete odabire one igračke koje pripadaju njegovoj rodnoj ulozi.

- 4) **Biološko-evolucijske teorije** – kao što dijete ima potrebu za ostvarivanjem svojih bioloških potreba, tako ima i potrebu za igrom. Igra u svojoj osnovi ima biološku funkciju, koja djetetu stvara osjećaj uživanja, pozitivne emocije, radost, sreću.
- 5) **Etološke teorije** – ova teorija odnosi se na ponašanje pojedinca i kaže da svako ponašanje ima svoj određeni motiv te da je potrebno razumjeti zašto se netko ponaša tako kako se ponaša.
- 6) **Teorija socijalizacije u skupini** – odnos s vršnjacima ima veliku ulogu za razvoj djeteta te polazi od dječje potrebe da bude prihvaćeno od strane vršnjaka. Autorica ističe tri postavke ove teorije, a to su:
 - a) da je uloga roditelja u razvoju vrlo mala,
 - b) da je uloga gena u razvoju velika,
 - c) uloga vršnjaka i vršnjačkih odnosa je vrlo velika.

Da bi se dijete uklopilo u određenu skupinu, mora prilagoditi svoje ponašanje u skladu s normama i očekivanjima te skupine (Klarin, 2017).

- 7) **Suvremene teorije** – istraživači dječje igre ne mogu točno odrediti definiciju igre, već ona ovisi o tome kako je koja teorija promatra i vidi. Tako se javlja staro i novo shvaćanje dječje igre, gdje se u staro shvaćanje ubraja: igra kao sudbina, igra kao iskustvo moći, igra kao identitet i igra kao oblik lakomosti, dok je novi oblik shvaćanja igre: igra kao imaginacija, igra kao oblik progresije i igra kao „ja“ manifestacija osobnog iskustva.

1.3. Vrste dječje igre

U literaturi se spominje više različitih vrsta dječjih igara i njihova klasifikacija. Dijete je sposobno igrati se istovremeno više različitih igara, tako da je istraživačima i autorima teško donijeti jedinstvenu i univerzalnu podjelu dječje igre. Dječja igre razlikuje se po sadržaju, načinu odvijanja, po pravilima, strukturi, broju sudionika itd. Razni autori (Duran, Plut i

Mitrović, 1988, Duran, 1995, Mahmutović, 2013, Badurina, 2014) navode svoje vrste dječje igre, ali u većini literature se najčešće dječja igre razvrstava u tri kategorije:

- funkcionalna igra,
- simbolička igra,
- igra s pravilima.

Funkcionalna igra određuje se kao igra u kojoj sazrijevaju djetetove motoričke, osjetilne i perceptivne funkcije (Duran, 1995). Dijete prakticira funkcionalnu igru kada je ovladalo predmetima oko sebe, igračkama i funkcijama svoga tijela (Mahmutović, 2013). Funkcionalna igra određena je ranom djetetovom interakcijom s okolinom te stupnjem razvoja djeteta (Duran, 1995). Piaget kaže da funkcionalna igra kao i stupanj razvoja djeteta ovise o količini djetetovog dodira s okolinom, jer ako se roditelji aktivno bave dječjom igrom, to jest igraju se s djetetom, onda i dijete funkcionalnu igru podiže na viši stupanj.

U **simboličkoj igri** dijete određuje aktivnost igre tako što se koristi zamjenskim predmetima, koristi ideje koje služe kao zamjena za simbol i na taj način prikazuje ponašanje ili radnju (Badurina, 2014). Tako je većina razvojnih psihologa promatra kao razvojni fenomen i to u okviru općeg psihičkog razvoja djeteta (Duran, 1995). Simbolička igra se javlja oko osamnaestog mjeseca djetetova života i to uz pojavu simboličkih funkcija te se razvija tijekom djetinjstva (Duran, Plut i Mitrović, 1988). Najprije dijete oponaša svijet odraslih, njihove aktivnosti, a kasnije to prelazi u međuljudske odnose. Kako se dijete u simboličkoj igri koristi s više predmeta i na različite načine prezentira igru, često se u literaturi simbolička igra naziva igra uloga, igra fikcije, imaginarna igra itd.

Dijete se s **igramama s pravilima** susreće u gotovom obliku te ovladava njima i sudjeluje u stvaranju novih (Duran, 1995). Za igre s pravilima karakteristično je da se javljaju između 7. i 11. godine života te se zadržavaju zauvijek. To su igre sa senzomotoričkim i intelektualnim kombinacijama te su regulirane kodeksom ili pravilom po kojim se odvijaju (Duran, 1995). U igrama s pravilima postoje pravila, disciplina, kodeks časti te se dovode u vezu s dječjim moralnim razvojem (Duran, 1995). Pravila mogu biti vrlo jednostavna, ali i složenija te zahtijevaju određenu intelektualnu sposobnost razumijevanja.

Jedna od najstarijih podjela dječje igre je prema Parten (prema Klarin, 2017), gdje se dječja igra dijeli na:

- **promatranje** – dijete se ne uključuje u igru već promatra druge ;

- **samostalna** – u ovakvoj igri dijete je individua za sebe, ne obraća pozornost na druge igrače, samostalno istražuje okolinu;
- **usporedna** – dijete se igra s drugim igračima, ali nema potrebu za druženjem i uključivanjem u igru;
- **povezujuća** – dijete se igra s drugim igračima, ali bez potrebe za ostvarivanjem cilja;
- **suradnička** – skupina djece se aktivno igra, postavljaju zajedničke ciljeve, imaju suradnički odnos i djeluju kao skupina.

Klarin (2017) navodi noviju podjelu dječje igre kojoj je cilj uvažavanje različitih aspekata dječjeg razvoja.

- **Fizičke igre** – manipulativne igre, igre građenja, fizičke igre, istraživačke igre.
- **Igre pretvaranja** – igre uloga, igre pretvaranja, igre fantazije, dramske igre, početno pisanje i računanje.
- **Jezik** – igre u kojima je prisutan zvuk i riječ u obliku ritma i melodičnih radnji, odnosi se na zabavne priče.
- **Igre s pravilima** – igre u kojima prevladavaju pravila po kojim se odvija radnja igre, često uz dogovaranje i pregovaranje.
- **Kreativne igre** – potiču dijete na istraživanje, korištenje materijala i predmeta koji se nalaze oko njega, potiču dijete na razvoj mašte i kreativnost te izražavanje misli i osjećaja.

Kao što je već navedeno, postoji više podjela dječje igre što pokazuje veliki interes istraživača za dječjom igrom te je moguće postaviti nekoliko zaključaka (Lindon, 2001, prema Klarin, 2017):

- ✓ svaka igra nije univerzalna za svaku grupu djece i generaciju te se razlikuje od države do države,
- ✓ igra je sama sebi dovoljna, ne daje nikakvu materijalnu korist,
- ✓ dijete samovoljno ulazi u igru, motivirano potrebom,
- ✓ dječja igra potiče motorički razvoj, percepciju, socijalnu kogniciju,
- ✓ vrlo je kreativna te dijete dobiva slobodu izražavanja misli, osjećaja te se osjeća ugodno i sretno.

1.4. Igra u različitim kulturama

U svijetu postoji puno opisa i zbirki igara o dječjoj igri koji se koriste kao usporedni izvori, ali opće mišljenje je da nema dovoljno podataka o evoluciji čovjeka kroz igru (Duran, 1995). Uspoređujući količinu zapisa o vrsti igara, vidljivo je da ima više podataka o igri s pravilima, nego o simboličkoj igri, jer igra s pravilima ima kodirana pravila koja su, manje-više, univerzalna svugdje u svijetu (Duran, 1995). S obzirom na raznolikost u svijetu, tako postoji i raznolikost u igri, koliko god ona imala određena pravila i formu, ipak postoje određene razlike. Tako je igra u zemljama gdje djeca rano ulaze u svijet odraslih, a djetinjstvo kraće traje, oskudna i vrlo jednostavna. Kao primjer je igra Nyansango djece u Keniji, kao simbolička igra, gotovo nepoznata i neprepoznatljiva, a sastoji se od penjanja na drveće, gađanje ptica, tučnjave, gonjenje i sl. (Whiting, 1963, prema Duran, 1995). Također je i igra australskih domorodaca vrlo jednostavna sadržajem i strukturom. Istraživanja provedena vezano za igru u različitim kulturama, dovela su do zaključka da se igra kod djece raznih socio-kulturnih slojeva ipak razlikuje.

Sarah Smilansky je istraživala razlike dječje igre u dvije izraelske obitelji (niža i srednja klasa) te je došla do zaključka da je igra kod djece niže klase uglavnom oponašajuća (Duran, 1995). Djeca niže klase oponašala su radnje svojih roditelja, manje su koristila riječi; govor, kraće iskaze („Daj mi to!“) te su se igrala zajedno ili je jedno dijete bilo dominantno (Smilansky, 1968, prema Duran, 1995). Isto tako je vidljivo kod takvih obitelji da su roditelji ti koji imaju glavnu riječ te se djeca moraju izboriti za svoje pravo.

Provedeno je istraživanje u Sloveniji na tri skupine djece (djeca roditelja s visokim obrazovanjem, djeca roditelja sa srednjim obrazovanjem i seoska djeca) te je u istraživanju zaključeno da se igra tih triju skupina razlikuje po količini igrovnih cjelina korištenih u istom vremenskom periodu, po količini verbalne i neverbalne komunikacije te po količini korištenja znakova i simbola (Duran, 1995).

Provedena istraživanja pokazuju da se djeca iz složenijih kulturnih, društvenih i tehnoloških područja igraju više, ali je ta igra puno složenija (Duran, 1995). Također, dokazano je da je simbolička igra kao i igra s pravilima više zastupljena kod djece kojoj se daje veća sloboda igre. Kao primjer su djeca iz Rajnputa iz Indije koja imaju ograničene uvjete za kretanje, to jest primorana su se kretati samo unutar dvorišta kuće, dok se djeca iz Taira, Okinawa, kreću slobodno bez ograničavanja i sputavanja (Duran, 1995).

Kod Aboridžina postoje timske igre koje se dijele u dvije skupine: one koje uključuju borbu i one koje su natjecateljske (Duran, 1995). Kod njihovih timskih igara nije prisutno bodovanje, ali postoje jasna pravila po kojim se izmjenjuju igrači te testira vještina.

Uglavnom, istraživači se većim dijelom slažu da su igre s pravilima zastupljenije u svim kulturama, nego ostale vrste igara te da ih je moguće podijeliti u tri kategorija: igre fizičke vještine, igre šanse i igre strategije (Duran, 1995). Kulture u kojima prevladavaju igre fizičke vještine imaju jednostavnu razinu ekonomske razvijenosti, jednostavna je socijalizacija djece, manja je razina konflikata, ali je izraženija rodna podjela (Duran, 1995). Igre šanse prevladavaju u zajednicama koje su jednostavnije, što je pokazatelj socijalne nesigurnosti i individualizma, a karakterizira ih kruta socijalizacija djece, nesigurnost u odabiru partnera, veća ovisnost o klimatskim promjenama (Duran, 1995). I treća kategorizacija su igre strategije, koje karakterizira visoka razina političke organizacije, tehnološki napredak, stroga socijalizacija djece i poslušnost, a dio su socijalnog sustava učenje (Duran, 1995). Ipak, istraživači koji su se bavili ovom podjelom, kažu da ta podjela nije univerzalna već da prevladava u složenijim industrijskim područjima.

Može se reći da dječja igra u različitim kulturama je različita, ali opet ista. Ona prije svega ovisi o društvenoj razvijenosti, poticajnoj okolini, ekonomskoj razini razvoja i sl. U svakom slučaju, dječja igra ima svoja pravila, tijek odvijanja, određenu strukturu koja je temelj igre.

2.STRUKTURA IGRE

Postoji puno različitih varijanti igara, od načina izvođenja pa sve do raznih simbola, pokreta, materijala, predmeta, načina interakcije, komunikacije i itd. Takva raznolikost igre ne potječe samo od igre kao igre, već se odnosi na raznolikosti izvedbe i različitih zapleta u procesu igranja. Stoga, ono što je zajedničko svim igrama je to da imaju osnovne elemente koji se javljaju u strukturi igre (Duran, 1995).

Samim razlikovanjem igre od igre, vidljivo je da postoji neki stalni i varijabilni dio, gdje stalni dio igru čini jedinstvenom i prepoznatljivom, a varijabilni dio je taj koji djeca sama mijenjaju (podložan je promjeni) (Duran, 1995). Dječja igra, općenito, nije strogo određena igranju po dobi djeteta, već je u dječjoj igri dopušteno igranje određene igre kroz više generacija, samo se mijenja smisao igre. Tada igra poprima novi oblik, ali je po svojoj srži prepoznatljiva, samo što su djeca unijela neke nove elemente koji je čine drugačijom od one izvorne.

Struktura označava povezanost dijelova određene cjeline, podrazumijeva nekakav raspored i organiziranost, a karakteristična je za trajnost ili pojavu koja traje (Rot, 1980, prema Duran, 1995). Trajnost strukture nije uvijek održiva, zato što ako je jedna igra opisana na isti način, ne mora se dva puta igrati isto te se tako trajni skup cjelina igre pomalo narušava (Duran, 1995). Upravo zbog te raznolikosti igranja iste igre i trajni elementi omogućavaju da se igra prepozna kao čvrsta, stabilna cjelina. Tako se struktura dječje igre sastoji od određenih komponenata koje su nužne za funkcioniranje strukture igre, ali i za njeno izvođenje. Komponente strukture igre su: pravila igre, tip odvijanja igre, komunikacija, simboli, započinjanje, izvedba i kraj igre.

2.1.Pravila igre

Prihvatanje i poštivanje pravila u igri jedno je od osnovnih kriterija koje je potrebno kako bi se igra mogla ostvariti. Djeca kroz odrastanje oponašaju odrasle, često ne koristeći određena pravila, ali u igri s pravilima potrebno je strogo pridržavanje. Na temelju toga postoje tri vrste pravila, a to su osnovna pravila, specifična i opća pravila.

2.1.1.Osnovna pravila

Osnovna pravila predstavljaju prvu skupinu pravila, a odnose se na odvijanje igre, to jest određuju raspored osnovnog tijeka u igri. Osnova pravila zadaje jedan igrač, koji često preuzima ulogu vođe, a karakteristična su za trajnu i prepoznatljivu igru (Duran, 1995).

Ova pravila određuju osnovni tijek igre, određuju samu bit igre te se ne dogovaraju prije, već ih svi igrači moraju znati prije početka igre. Karakteristično je za njih da se ne nalaze u simboličkoj igri, koja je igra s pravilima u kojoj su prisutna specifična i opća pravila (Duran, 1995).

- Primjer igre s osnovnim pravilima je „Ringe, ringe raja“, gdje na znak „čuč“, svi sudionici moraju čučnuti.

2.1.2.Specifična pravila

Druga skupina pravila su specifična pravila. Specifičnim pravilima se određuju neke specifičnosti ili mjesto odvijanja igre te se mogu razlikovati od igranja do igranja (Duran, 1995). Razlika se obično odnosi na ulicu, naselje, kvart i sl., a dogovaraju se prije ili poslije nekog sukoba.

- Primjer igre sa specifičnim pravilima je igra „Lovice“, gdje onaj koji lovi mora s dva prsta dotaknuti osobu koju je ulovila ili ju treba malo zadržati.

2.1.3.Opća pravila

Opća pravila su treća grupa pravila, a njihova uloga odnosi se na ponašanje za vrijeme igre ili u igri.

Primjeri općih pravila (Duran, 1995):

- ako ti brojalicom pripadne neka uloga, moraš je prihvatiti,
- ne smiješ varati,
- ako se igrači dogovore da su žvake otrov u igri, ne smije ih se jesti,
- nema napuštanja uloge tijekom igre,

- ako dobiješ određenu kaznu, moraš je podnijeti.

2.2. Tip odvijanja igre

Tijek odvijanja igre provodi se na tri načina, a to su:

- linearni tip odvijanja igre s utvrđenim redoslijedom prema principu „zatim“ – to je takav tip igre u kojem nema neizvjesnog rezultata, smjer igre je linearan, a igra se odvija po osnovnim pravilima te je točno određeno što slijedi nakon (Duran, 1995).
- razgranati tip odvijanja igre s utvrđenim redoslijedom prema principu „ako da onda“ – u ovom tipu odvijanja igre, igra se po osnovnim pravilima, ali se tijekom igre može mijenjati, a to ovisi o dijelovima igre, to jest kako igrači žele nastaviti igru (Duran, 1995).
- razgranati tip odvijanja igre bez fiksiranog redoslijeda – tip igre specifičan za simboličku igru, nema osnovnih pravila po kojim se mora odvijati igra, već je igrač slobodan mijenjati igru kako želi. Zato je u ovom tipu odvijanja igre važna komunikacija između igrača, dogovor se odvija u „hodu“ te ide u nepredviđenom smjeru (Duran, 1995).

2.3. Interakcija i simboli

Komunikacija je srž svake igre, bilo da se odvija u grupi i samostalno. Postoje dva plana komunikacije i interakcije, a to je igrovni (odvija se po zadanim pravilima) i realni (odvija se izvan zadanih pravila). Kako je interakcija unutar igre česta, pojavljuje se i treći plan prema kojemu pravila nalažu da igrači pokažu svoje stvarne odnose, stavove, osjećaje (Duran, 1995).

Djeca se najčešće igraju u grupi te samim time predstavljaju cjelinu, a različite igre zahtijevaju interakciju koja je organizirana u grupe te se na temelju toga mogu izdvojiti tri igrovne grupe (Duran, 1995):

- uređen odnos među pojedincima bit je igrovne interakcije,
- uređen odnos između izdvojenog centralnog igrača i ostalih bit je igrovne interakcije,
- uređen odnos između igrovnih grupa bit je igrovne interakcije.

Iz ovoga je vidljivo kako je u interakciji potrebna suradnja kako bi se ostvario zajednički cilj igre. Suradnja može biti unutar jedne grupe ili više grupa s istim ciljem te ih mogu obilježavati određeni simboli.

Simbol je dio igre koji se javlja s više različitih značenja, a u najširem smislu označava nešto umjesto nečega. Može se odnositi na predmet, pokrete, riječ, znak i sl., a može biti specifično za određeno dijete ili grupu djece. Simboli su dio mašte, fantazije, a količina simbola u igri nije ista te se razlikuje ovisno o temi igre. Simboli se mogu prenositi s generacije na generaciju, samo što s vremenom mijenjaju svoje značenje, ali dobivaju novu vrijednost.

Simboli su prisutni i u pričama i bajkama s kojima se dijete susreće od najranije dobi te mu pomažu za bolje razumijevanje sadržaja. Pomoću simbola dijete doživljava priču na svoj jedinstven način te im pridaje neko novo značenje. Putem simbola djeca lakše pamte određene dijelove priče i igre te im pomažu u stvaranju nove radnje.

2.4.Započinjanje, kraj i priroda izvedbe igre

Započinjanje igre propisano je specifičnim pravilima te se ne mogu mijenjati od igranja do igranja za iste igre. Kod započinjanja igre, poziva se djecu na igru, bilo na otvoren način ili suptilan te se dijele uloge. Podjela uloga ide prema principu da se djeca bore za određenu ulogu, pritom izbjegavajući neželjenu. Takav način podjele često bude popraćen svađom, tučom ili se bira prema statusu u grupi, što se odnosi na neformalizirani način podjele uloga. S druge strane je formaliziran način podjele, gdje djeca imaju tehniku podjele koja je popraćena tekstom, obično je to brojalica i tako se svakom članu grupe daje jednaka šansa (Duran, 1995). Uloge se mogu dijeliti i prema uspješnosti članova u prijašnjim aktivnosti (primjer: koliko daleko netko može skočiti...), može se odvijati na način da se mjeri snaga igrača (primjer: obaranje ruke, povlačenje konopa...) i sl. Kada se podijele uloge među igračima igra može započeti.

Kraj igre povezan je s tipom odvijanja igre, gdje linerani tip ima izvjestan ishod te se ne može drugačije dogoditi, dok razigrani tip ima „ako da onda“ gdje se kraj igre svaki put može promijeniti i ne zna se točan kraj (Duran, 1995). U razigranom tipu odvijanja igre bez određenog redoslijeda ne zna se do samog kraja završetak igre, jer je podložan promijeni za vrijeme odvijanja igre.

Priroda izvedbe igre je promjenjivi dio igre koji dopušta umetanje novih elemenata u igru. Promatrajući dječju igru, može se uočiti da djeca više puta ponavljaju istu igru, ne zbog igre kao igre, već zato što mogu mijenjati prirodu izvedbe te je svaki put učine drugačijom.

Sve u svemu, može se reći da je dječja igra izazov, kako za djecu tako i za odgojitelje koji trebaju usmjeriti dječju igru prema strukturi, kao bi se djeca razvijala i rasla u kvalitetnom okruženju kroz zabavu, odnosno igru.

3.ODGOJITELJ U DJEČJOJ IGRI

Kroz povijest odgojitelj se smatrao čuvarem djece, onaj koji pazi na djecu dok su roditelji na poslu. S godinama su se mišljenja promijenila te odgojitelj postaje nosioc odgojno-obrazovne prakse. Obrazovanjem i stjecanjem zvanja postaju profesionalci svoje struke, koji rade u najboljem interesu djeteta. Odgojitelji su istraživači svoje prakse te su partneri s djecom u cjelokupnom procesu učenja i odgoja. Njihova zadaća je stvaranje poticajnog okruženja za dijete, konstantno i pažljivo promatranje djeteta i njegovog ponašanje, pružanje pomoći te poticanje na samostalnost (Miljković, Đuranović i Vidić, 2019). Kako bi bio uspješan u svome radu, odgojitelj mora istraživati i reflektirati svoju praksu, promatrati potrebe djece te djelovati u skladu s time. Kroz procese cjeloživotnog učenja ima mogućnost stjecanja novih znanja i vještina kojima bogati svoju odgojno-obrazovnu praksu. Sudjelovanjem u akcijskim istraživanjima i suradnjom sa stručnim timom, otvara si puta ka refleksivnom praktičaru.

Odgojiteljeva uloga u dječjoj igri nije jednostavna, već zahtijeva puno truda i rada, jer je on taj koji oblikuje prostor, osigurava materijale, igračke te svojim promatranjem djece djeluje na cjelokupan razvoj igre. Dakako, odgojitelj je samo usmjeritelj, a djeca su ta koja kontroliraju tijekom provođenja igre. Odgojitelj im je dužan dati slobodu u igri, mogućnost biranja materijala za igru, bogatstvo prostora, ali o njemu ovisi vrijeme koje će dijete provesti u igri (Vanjak i Karavanić, 2013). Vrijeme provođenja u igri, prvenstveno, ovisi o tome je li igra vođena aktivnost s ciljem poučavanja ili se djetetu omogućava samostalno biranje. Na temelju promatranja odgojitelja u dječjoj igri, dobiva se uvid u njegovo shvaćanje igre, razumije li je te cijeni li njenu važnost za dijete i odgojno-obrazovni razvoj. Odgojitelj ne bi trebao prekidati dječju igru, treba dopustiti da djeca njome upravljaju, jer će im to pružiti kvalitetnije učenje. Poticajno okruženje bogato materijalima i kompetentan odgojitelj uvjeti su za razvoj djeteta, njegovo shvaćanje svijeta, razumijevanje drugih i sebe, što pomaže djetetu da se suoči s problemom, ali i dokuči njegovo rješenje.

Uloga odgojitelja je vrlo važna, što pokazuje praksa, jer je njegova uloga različita, ovisno o poimanju vlastite uloge. Uloga odgojitelja u dječjoj igri, prije svega, ovisi o njegovoj kompetentnosti, ovisi o dobi djece, vrsti igre te o odgojnoj strategiji koju prakticira (Vanjak i Karavanić, 2013). Postoje dvije glavne uloge odgojitelja u dječjoj igri, a to su direktivne, koje se odnose na određivanje elemenata u igri i nedirektivne uloge koje potiču igru djeteta (Šagud, 2002).

Ponekad je teško točno odrediti ulogu odgojitelja u igri djece pa Šagud (2002) ističe četiri uloge koje odgojitelj može imati:

- paralelni suigrač – nije u izravnoj interakciji s djetetom, već je njegova uloga pokazivanje kako se određeni predmet koristi;
- suigrač – uključen je u igru, ali neizravno upućuje na smjer odvijanja igre;
- tutor – podučava i izravno djeluje na smjer odvijanja igre;
- predstavnik realnosti – aktivno sudjeluje i vodi smjer odvijanja igre.

Uključenost odgojitelja u dječju igru može se odvijati putem verbalne i neverbalne komunikacije kojom se neizravno sugerira nova situacija ili radnja u igri te se na taj način proširuje i obogaćuje igra i ponašanje u igri. Svojim ponašanjem odgojitelj potiče dijete na igru i to na način da mu daje određene informacije potrebne za igru, postavlja pravila igre, osigurava nova sredstva te reorganizira prostor. S druge strane, postoje i negativni oblici ponašanja odgojitelja koji se odnose na neslaganje s djetetovim idejama, ne dopuštanje slobode u igri, inzistiranje na poštivanju pravila, disciplini, obavljanje zadatka umjesto djeteta, kritiziranje (Vanjak i Karavanić, 2013).

Kao što odgojitelj evaluira svoju praksu, tako je potrebno reflektiranje dječje igre. Promatranjem i vrednovanjem igre odgojitelj dobiva povratne informacije o uspješnosti provođenja aktivnosti, pronalazi rješenja za njezino poboljšanje, saznaje koji tip igre više odgovara djetetu, na koji način dijete uči, što ga točno zanima i sl. U planiranju aktivnosti, odgojitelj treba uzeti u obzir dob djece, njihov interes i razvojnu dob, što često predstavlja izazov. Stoga je na odgojitelju da procijeni uspješnost uključivanja u igru. Treba obratiti pažnju da nije namatljiv, da sluša djecu, podupire ih u igri i da mu se rad temelji na razumijevanju djece i njihovih potreba i interesa (Vanjak i Karavanić, 2013).

Kako igra ima veliko značenje za dijete, tako i vrijeme provedeno u igri s djecom ima značenje za odgojitelje, jer kroz igru najlakše uspostavljaju komunikaciju i interakciju te dolazi do pozitivnog učinka na dijete, ali i odgojitelja.

3.1.Ponašanje odgojitelja u dječjoj igri

Ponašanja; postupci odgojitelja u dječjoj igri mogu se promatrati u rasponu od poželjnih do nepoželjnih ponašanja. Tako u poželjna ponašanja ubrajamo fleksibilnost, davanje slobode

djetetu, dovoljno prostora te kreativnost, a u nepoželjna ponašanja ulazi neadekvatno ponašanje odgojitelja u igri, da se igra svodi na oponašanje ili se prekida (Šagud, 2002). Na temelju toga, autorica navodi da se poželjna ponašanja odnose na vrlo dobre i dobre kategorije ponašanja, a nepoželjna na loše i vrlo loše (tablica 1.).

Tablica 1. Ponašanja odgojitelja (Šagud, 2002, str. 25)

DOBRA ODGOJITELJEVA PONAŠANJA	LOŠA ODGOJITELJEVA PONAŠANJA	VRLO LOŠA ODGOJITELJEVA PONAŠANJA
-označava ulogu ili nositelja uloge -daje informacije -pokazuje postupak, daje instrukcije -daje pravila igre -ispravlja netočne spoznaje -pohvaljuje dijete -daje nova sredstva -reorganizira prostor -uključuje besposleno dijete	-ponavlja djetetov iskaz -ne slaže se s djetetovom idejom -rješava konflikt -traži red i disciplinu	-postavlja pitanja -određuje temu igre -određuje djetetovu radnju -umjesto djeteta obavlja zadatak -kritizira

3.1.1. Vrlo dobra ponašanja odgojitelja

U vrlo dobra ponašanja odgojitelja ulaze sljedeće karakteristike (Šagud, 2002):

- odgojitelj elaborira dječju igru – tu spadaju sve verbalne i neverbalne reakcije odgojitelja, koji na neizravan način sugerira novu radnju u igri, proširuje igrovni kontekst te tako obogaćuje dječju igru. Odgojitelj ne nameće djetetu određeni način igranja, već posredno ili neposredno potiče nova rješenja, a to sve ovisi o tome kolike su dječje želje i kakva je koncepcija igre.

- odgojitelj razrađuje ideju djeteta – odgojitelj oplemenjuje dječju igru, što se temelji na obogaćivanju i proširivanju dječje igre koja je izvorna zamisao djeteta i potaknuta je intrinzičnom motivacijom.
- odgojitelj vrednuje djetetove aktivnosti – promatranjem dječje igre odgojitelj dobiva povratnu informaciju o uspješnosti provedene aktivnosti, koliko je uspješna suradnja među igračima te je li dovoljno poticajno za nastavak igre.
- odgojitelj potiče samostalnost – kroz igru dijete nailazi na probleme, a samostalnim rješavanjem otklanja poteškoće na koje nailazi. Iako se čini nevažnim, poticanje samostalnosti od iznimne je važnosti za dječji razvoj.

3.1.2. Vrlo loša ponašanja odgojitelja

Događa se u praksi da odgojitelj nepotrebno postavlja neka pitanja, to jest kada pita nešto što je na očigled vidljivo ili je izvan koncepta igre, a to je pokazatelj formalne zainteresiranosti odgojitelja za dječju igru. Takav način ponašanja dekoncentrira dijete i prekida mu igru. Također, postavljanje uloga i određivanje tijeka radnje znatno utječe na mogućnost individualnog izražavanja, što koči dijete ka razvoju samostalnosti i samosvijesti. Uz to treba napomenuti da u vrlo loša ponašanja odgojitelja spada i nedopuštanje djeci da samostalno odrade neku radnju, što uključuje pospremanje prostora, organiziranje igre, pripremanje materijala za igru. Kritiziranje isto tako nije poželjno ponašanje odgojitelja, jer na taj način odgojitelj ograničava dijete te ga ne potiče na samostalnost što loše utječe na mišljenje o sebi i vlastite sposobnosti. Sljedeća kategorija je označavanje uloga, što je vrsta vrlo lošeg ponašanja, gdje odgojitelj sam odabire ulogu djece te im ne dopušta da samostalno odlučuju. U kategoriji određuje pravila odgojitelj jasno zadaje pravila po kojima se treba odvijati radnja igre te svojom disciplinom i inzistiranjem dovodi do pretjerano oblikovanih dječjih aktivnosti. Uz to se još veže rješavanje konflikata, kada se pretjerano miješa u male razmirice među djecom, a te male razmirice dovode do napretka u interakciji među djecom (Šagud, 2002).

Vrlo dobra i vrlo loša ponašanja odgojitelja, ustvari predstavljaju uloge odgojitelja u dječjoj igri, bilo da je pasivni promatrač ili aktivni suigrač.

3.2. Pasivni promatrač

Odgojitelj kao pasivni promatrač popraćen je verbalnim i neverbalnim aktivnostima tijekom dječje igre. U početku igre odgojitelj je angažiran, ali to je najčešće u pasivnoj ulozi, što se odnosi na postavljanje prejednostavnih pitanja i pitanja koja nisu vezana za igru. Takav način „uključivanja“ u igru dovodi do prekida dječje igre te djecu vraća iz svijeta fantazije u stvarni svijet. Kako vrijeme u igri odmiče, tako se odgojitelj počinje služiti igrom kao obrazovnim predmetom. To provodi na način da postavlja obrazovna pitanja te mu je cilj uključiti sadržaje u igru i tako ponoviti znanje. Još jedan način na koji je vidljiva odgojiteljeva nezainteresiranost za dječju igru je postavljanje pitanja o onome što je vidljivo prema aktivnosti (primjer: „Čega se igrate?“). To je pokazatelj da odgojitelj pozorno ne prati dječju igru i da ne bira vrijeme za postavljanje takvog oblika pitanja. Također, način komunikacije tijekom igre je jasan dokaz da je pasivni promatrač. Postavljanje istog pitanja (primjer: „Kako se zove tvoj medvjedić?“) grupi djece, naslućuje da odgojitelj nije razvio dovoljno dobru komunikaciju s djecom, jer je komunikacija vrlo kratka i često je površna. Pretjerana pokretljivost odgojitelja, dolazak od grupe do grupe, postavljanje pitanja o onome što djeca rade pa odlazak, isto predstavlja nekvalitetnu komunikaciju odgojitelja kao pasivnog promatrača. Na temelju takvog ponašanja odgojitelja, dječja igra je siromašna radnjom i ulogama. Odgojitelj im ne daje dovoljno poticaja kako bi gradili, obogaćivali i razvijali tijekom igre te stvarali kvalitetne odnose popraćene komunikacijom. Kao što je odgojitelj nezainteresiran za dječju igru, tako su i djeca. Hodaju po sobi bez nekog jasnog cilja, spavaju, sjede, gledaju uokolo bez prave zaokupljenosti igrom. Posljedica svega je niska emocionalna aktivnosti djece u igri, što ima veliki utjecaj na dječji razvoj (Šagud, 2002).

U nepoželjna ponašanja odgojitelja može se uključiti određivanje akcija u igri (Šagud, 2002). Takav način „poticanja“ djece ne stvara originalnu i jedinstvenu aktivnost, već je oponašanje i imitiranje od prije poznatih radnji.

- primjer kada odgojitelj određuje suigrača u igri: „Idi se igrati s Lukom i Filipom.“. Odgojitelj je dijete usmjerio na određenu aktivnost pritom da nije siguran želi li se to dijete igrati s Lukom i Filipom. Iako odgojitelj nije inzistirao na zajedničkom igranju, ipak, takav način predstavlja nametanje svojih ideja.

Da bi se igra podigla na višu razinu, potrebno je odgojiteljevo osvješćivanje svoje uloge u dječjoj igri. Poželjno je novo odgojiteljevo ponašanje, to jest veća angažiranost tijekom igre, gdje postaje suigrač djeci. Preuzimanjem nove uloge, odgojitelj sadržajno obogaćuje igrovno

ponašanje te unosi novu kvalitetu u poticanju dječje igre. Kao izjednačeni partner obogaćuje igru novim sadržajima putem verbalne komunikacije, što dječju igru čini spontanom i slobodnijom (Šagud, 2002). Kroz ulogu suigrača odgojitelj dobiva direktan uvid u ponašanje djece, njihove želje, interese i potrebe. Prihvatanjem uloge suigrača, odgojitelj je dužan odglumiti ulogu koja mu je pripala, pridržavajući se svih pravila.

Kako bi se pomoglo odgojitelju da se bolje i kvalitetnije uključuje u dječju igru potrebno je provesti istraživanje kojim bi se utvrdilo što točno nije dobro u njegovom radu. Sugestijama, razgovorom, educiranjem, akcijskim istraživanjem moguće je doći do zaključka kako poboljšati odgojno-obrazovni rad, to jest dječju igru, jer ona predstavlja jedan od najboljih načina učenja za djecu. Sve je to moguće ukoliko odgojitelj sam bude svjestan lošije odgojno-obrazovne prakse te svojim trudom, radom i željom za napretkom, učini sebe aktivnim promatračem dječje igre (Šagud, 2002).

3.3. Aktivni promatrač – suigrač

Jedna od najvažnijih karakteristika odgojitelja aktivnog promatrača je uporaba dobrih i vrlo dobrih ponašanja. Kvalitetnom komunikacijom, organiziranjem prostora za igru, osiguravanjem materijala, odgojitelj pokazuje interes za dječju igru i njen razvoj. Aktivnom komunikacijom tijekom igre, koja je vezana za igru, odgojitelj stvara vrlo dobre međudnose s djecom, ali je i primjer djeci za njihovu međusobnu interakciju. Odgojitelj aktivno sudjeluje u igri, postavlja pitanja vezana za temu igre, ali i nudi odgovore koji nisu izvan okvira te su poticajni i potiču dijete na samostalno rješavanje nekog problema. Ne mora davati jasne i konkretne upute niti treba zahtijevati od djece da se strogo pridržavaju istih, dovoljno je samo razgovarati s djecom tijekom odvijanja igre, to jest postati njihov suigrač. Dakako, u dječjoj igri često dolazi do konflikata, kao na primjer kada većina djece žele glavnu ulogu, tada odgojitelj preuzima inicijativu i određuje uloge, ali ne u smislu da neko dijete bude zakinuto, već da se zajedničkim dogovorom riješi konflikt. Odgojitelj može dati slobodu djeci prilikom rješavanja problema, ali ne smije dopustiti da eskalira (Šagud, 2002).

Kako se razvija tijek igre, tako odgojitelj treba ubacivati u igru neke nove i zanimljive materijale kako bi pobudio interes kod djece. Kada su djeca zainteresirana za igru tada je bolja komunikacija i interakcija, a opadanjem interesa za igru smanjuje se komunikacija među

djecom. Zato je najbolje ponuditi materijale koji im omogućuju istraživanje, jer tako djeca zajednički surađuju, dijele međusobno uloge te sama razvijaju tijek radnje.

Svoje mjesto u igri odgojitelj zauzima na početku igre i to kao koordinator. Prvo predlaže djeci što bi se mogli igrati, postavlja poticajna pitanja koja djeci daju nove ideje za razvoj igre, predlaže ubacivanje novih elemenata te tek na kraju, kada se razvije priča igre, postaje suigrač. Ustvari, odgojitelj je cijelo vrijeme „vođa“ igre te na taj način razvija koncepciju igre. On povremeno preuzima neku od uloga u igri te daje neke nove ideje, a tako pridonosi sadržajnom obogaćivanju igre i pojavi novih igrovnih radnji. Takav način uključivanja u dječju igru izaziva kod ostale djece interes i želju za promatranjem te se djeca samoinicijativno ili na poticaj odgojitelja uključuju u igru. Na početku igre odgojitelj pokušava držati igru kompaktnom, a kasnije je održava nerijetkim prijedlozima i pitanjima koje veže uz aktualnu radnju igre, ne izlazeći iz okvira. Sudjelovanjem u dječjoj igri, odgojitelj potiče uključivanje i participiranje ostale djece te dolazi do stvaranja velike i stalne skupine, a rezultat toga je zajednička igre odgojitelja i djece (Šagud, 2002).

Uloga suigrača odgojitelju daje uvid u način na koji se djeca igraju, povezuju igrovne radnje te razvijaju uloge. Odgojitelj svojim prisustvom u igri stvara povoljnu socijalnu atmosferu, uzajamne su razmjene ideja, uvažava njihova mišljenja uz posredan razvoj. Proširivanje sadržaja dječje igre i ponašanje usko je povezano s odgojiteljevim prisustvom u igri, jer on je model po kojem djeca imitiraju; oponašaju radnje te se stvara veći interes za igru. Važno je da je odgojiteljeva prisutnost dobronamjerna, to jest da ne vrši pritisak na djecu, daje im slobodu, da je spontana i vesela komunikacija te da djeca osjećaju uvažavanje, zadovoljstvo, vrijednost i značaj tijekom igranja. Prihvatajući određenu ulogu u igri odgojitelj postaje model igranja kroz koji potiče dijete na suočavanje i rješavanje problema na koje je dijete naišlo te mu prepušta glavnu ulogu. Tada odgojitelj treba prihvatiti svoju sporednu ulogu, igrati po pravilima te dopustiti djetetu da bude „vođa“ igre (Šagud, 2002).

Kako bi odgojitelj bio siguran da je aktivni promatrač i suigrač u dječjoj igri, trebao bi provoditi procese refleksije i samorefleksije. Na taj način preispituje uspješnost svoje prakse te njenu učinkovitost za razvoj djece. Refleksiju i samorefleksiju može provoditi uz pomoć kolega i stručnog tima, jer tako razvija i stječe kompetencije koje ga čine profesionalcem. To sve ovisi o želji i potrebi odgojitelja za profesionalnim razvojem, jer je on taj koji priprema dijete za daljnje obrazovanje i odgojno-obrazovni razvoj.

3.4. Odgojitelj – kompetentni pojedinac

Razvojem znanosti i tehnologije dolazi do napretka u suvremenom društvu te se sve više pažnje obraća na odgojitelja i odgojno-obrazovnu praksu. Činjenica je da je odgojitelj ključni faktor za djetetov razvoj na svim područjima razvoja, o njemu ovise djetetove aktivnosti, količina interakcije s okolinom, razvoj samostalnosti te cjelokupni socioemocionalni, tjelesni i intelektualni razvoj. Prema tome, jasno je da profesionalne kompetencije odgojitelja imaju snažan utjecaj na prepoznavanje i iskorištavanje djetetovih potencijala te razvijanje individualnih karakteristika u punom smislu. Kroz svoje djelovanje na dijete može poticati razvoj odgovarajućom ili neodgovarajućom praksom, ali je prije svega važno da osvijesti kvalitetu svojih kompetencija za obavljanje odgojno-obrazovnog rada (Šagud, 2006).

„Preusmjeravanje poučavanja na proces učenja, konstruiranje i sukonstruiranje znanja, prihvaćanje i zadovoljavanje individualnih različitosti djece, potreba za suradnjom s kolegama, razvijanje sposobnosti refleksije i samorefleksije prakse“ (Šagud, 2006, str. 8), predstavljaju određene čimbenike koji odgojitelja pretvaraju u odgojitelja – aktivnog sudionika zajednice za odgoj i razvoj. Odgojno-obrazovna praksa pod velikim je utjecajem vanjskih čimbenika koji pokušavaju odrediti rad odgojno-obrazovne prakse, bez da imaju dovoljno uvida u to što se ustvari događa. Stoga je potrebno dublje zaviriti u ustanove ranog odgoja i obrazovanja te uvidjeti da to nije posao koji se svodi na čuvanje djece već da je puno više. Zato je važno kvalitetno obrazovanje odgojitelja i stjecanje odgovarajućih kompetencija. Kompetencije odgojitelja predstavljaju skup znanja stečenih obrazovanjem i znanja stečenih kroz praksu, jer odgojitelj treba dobro poznavati teoriju kako bi mogao pristupiti praksi te je kvalitetno obavljati. Temelj znanja odgojitelja je poznavanje teorija dječjeg razvoja, organizacija procesa učenja te općenito razumijevanje kako funkcionira odgojno-obrazovna ustanova. Također, velika pažnja polaže se na promatranje dječjeg ponašanje, jer na taj način odgojitelj ima uvid u dječje interese i potrebe te u skladu s time istražuje i obogaćuje novim spoznajama odgojno-obrazovni razvoj djece, ali i svoju praksu. Stalnim istraživanjem svoga rada odgojitelj stječe neka nova znanja koja prenosi na djecu te se razvija u kompetentnog profesionalca i razvija svoj profesionalni identitet (Šagud, 2006).

Profesionalni identitet predstavlja sliku samih odgojitelja o sebi i svojoj profesiji, a uključuje vlastite ciljeve, odgovornost, način rada, učinkovitost te stupanj zadovoljstva razvoja karijere (Domović, 2011, prema Fatović, 2016, str. 627). Takav oblik profesionalnosti zahtjeva svijest o društvenoj kulturi koja omogućava protok ideja, suradničke odnose unutar odgojno-

obrazovne zajednice, korištenje refleksije i samorefleksije te međusobno podržavanje i uvažavanje različitosti. Temelj za uspješan razvoj profesije odgojitelja, a time i kompetencija je unutar same profesije. Odgojitelji sami čine primarne promjene, jer sve polazi od njih i njihovim zalaganjem za veće priznavanje kao profesionalaca. Sve započinje formalnim obrazovanjem gdje se odgojitelj susreće s osnovama svoje profesije i budućega rada te ulaskom u praksu dobiva stvarnu sliku onoga što se doista događa. Svojim zalaganjem, obrazovanjem, usavršavanjem, uključivanjem u razvoj odgojno-obrazovnog sustava, dobiva priliku za napredovanjem i stjecanjem znanja i kompetencija koje ga oblikuju u eksperta svoje struke. Kvalitetnim obrazovanjem i razvijanjem kompetencija prenosi svoja znanja na djecu kojoj pruža sve uvjete za optimalan rast i razvoj (Fatović, 2016).

Za uspješan razvoj kompetencija unutar ustanove za rani odgoj i obrazovanje, važna je potpora ustanove koja odgojitelja potiče na stručno usavršavanje. Poticajem na usavršavanje, odgojitelj dobiva želju za napretkom i daljnjim obrazovanjem te sjecanjem novih kompetencija koje ga čine refleksivnim praktičarom. Nove kompetencije poželjno je koristiti u radu te nakon određenog vremena provesti akcijsko istraživanje o uspješnosti implementacije u radu. Dobrom suradnjom s kolegama i stručnim timom, odgojitelj provodi istraživanje o uspješnosti i kvaliteti svoga rada te na temelju dobivenih rezultata radi izmjene. Refleksija odgojno-obrazovnog rada predstavlja odgojiteljevu spremnost i želju za stjecanjem novih znanja, primanje kritika i pohvala te unapređenje prakse (Šagud, 2006).

Iz svega navedenog može se zaključiti da je za razvoj kompetentnog odgojitelja važno:

- poznavanje osnovne koncepcije odgoja i obrazovanja te svakodnevno istraživanje novih spoznaja, prepoznavanje djetetovih individualnih potreba i interesa, socijalnog, emocionalnog, tjelesnog i intelektualnog razvoja. Važno je razumijevanje različitih stilova učenja, osiguravanje poticajne okoline za razvoj djece, izgrađivanje komunikacijskih vještina s djecom, kolegama i roditeljima (Šagud, 2006).

4.IGRA ODRASLOGA I DJETETA

Djeca u ranijoj dobi pokazuju veći interes za druženje s odraslima nego s vršnjacima, stoga je na odraslima da osiguraju povoljne uvjete za ostvarivanje zajedničke igre. U početku je druženje s roditeljima, a kako dijete odrasta druženje uključuje odgojitelje. Roditelji su ti koji posvećuju posebnu pozornost na dijete te emocionalnom toplinom dolazi do stvaranja međusobnih odnosa. Tako roditelji bolje upoznaju svoje dijete, a neprestanom komunikacijom dobivaju uvid o sebi kao odgojitelju te o uspješnosti roditeljstva. Interakcija između odrasloga i djeteta jedno je od najvažnijih karakteristika učenja djeteta, jer svojim akcijama mijenjaju ponašanje sebe, ali i drugoga. Svojim ponašanjem odrasli mogu ohrabriti ili obeshrabriti ponašanje djeteta, a to sve ovisi o tome koliko pažnje pridaju onome što dijete radi. Ako odrasli pogleda što mu je dijete donijelo za pokazati, dijete dobiva povratnu informaciju da ga je odrasli doživio te mu to daje poticaje za daljnje druženje i zajedničko igranje. Dijete promatra kako se odrasli ponašaju te kopira takvo ponašanje misleći da je društveno prihvatljivo, bilo ono dobro ili loše (Maleš i Stričević, 1991).

Živeći u zajednici s odraslima, kroz igru i ostale aktivnosti djeca se uče suradnji i svemu onome što suradnja donosi, a to je strpljenje, prilagođavanje drugima, spremnost na pomaganje i dijeljenje. Suradnja je važan čimbenik za razvoj djece, ali i odraslih. Suradnja u igri znači bogaćenje međusobnih odnosa, razvoj komunikacije, ali i interesa jedno za drugo. Važno je da se odrasli ne postavljaju superiorno tijekom igre, jer će se tada dijete povući i neće imati želju za nastavak igre i razvijanje odnosa. Odrasli bi trebao biti suigrač koji navodi dijete na nove ideje, pomažu mu i ohrabruje ga za nastavak igre. Ako se odrasli tijekom igre ponaša da je glavni, određuje pravila i tijek odvijanja igre, tada ne daje djetetu prostora za izražavanje misli, osjećaja, slobode, spontanosti i originalnosti te će dijete odbijati daljnje zajedničko druženje. Također, negativna atmosfera tijekom zajedničkog druženja utječe na daljnji razvoj odnosa. Ako odrasli viče na dijete, udara ga, jer je pogriješilo, sve to dijete upamti te se počinje bojati i izbjegavati ga. Odrasli treba biti svjestan da u igri nije važan on već dijete koje treba njegovu pomoć za razvoj, a odrasli su ti koji moraju osigurati uvjete, no treba znati da je glavna realizacija igre u rukama djeteta (Maleš i Stričević, 1991).

Djetetu je ponekad potrebna pomoć odraslih, bilo izravno ili neizravno, a odrasli mu mogu pomoći uputama kao što su „Što želiš da učinim?“ ili „Pokušaj na drugi način, ovako!“, to jest jednostavno ga uputiti što da dalje radi. Kada se djetetu želi pokazati nešto novo treba privući njegovu pažnju, bilo nekim zagonetnim pitanjem ili novim predmetima. Pritom treba uskladiti

ono što dijete već zna i ono što će tek naučiti kako bi na lakši način moglo povezati staro i novo znanje. Tako se bogati dječji svijet novim spoznajama, razvija njegova mašta, kreativnost te ga se potiče na stvaranje nečega novoga. Kada dijete osjeti da je dobrodošlo u igru s odraslim, da ne osjeća igru kao obvezu koju mora izvršiti, tada se dijete opusti i uživa u igri. Želja za zajedničkom igrom treba biti obostrana, jer ako je jedna strana nezainteresirana neće doći do uspješnosti odvijanja igre. Ukoliko odrasli nije raspoložen za igru to treba uvažiti i poštovati, a isto tako i ako dijete nije zainteresirano (Maleš i Stričević, 1991).

Djeca tvore i sudjeluju u formiranju kulture vršnjaka, što rezultira stvaranjem grupa djece kroz duže vremensko razdoblje (Carsaro, 2009; prema: Eret, 2013, str. 194). To formiranje grupa ne isključuje odrasle, već oboje sudjeluju, uzimajući informacije iz obje kulture. Zato je potrebno da djeca i odrasli aktivno sudjeluju u dječjoj igri, jer na taj način oboje uče i izgrađuju svoju osobnost. Neki bi rekli da djeca ništa ne znaju, da se ona samo igraju, ali to nije tako. Trebali bi biti svjesni da djeca mogu puno toga naučiti odrasle. Djeca ulaze u igru čiste glave, ne razmišljajući o vanjskim problemima te se na taj način opuštaju i zabavljaju. To bi odrasli trebali primijeniti, jer se u današnje vrijeme događa da nemaju vremena za velika druženja i igranje s djecom te propuštaju važne trenutke u dječjem razvoju i dječjoj igri (Eret, 2013).

Igra odrasloga i djeteta treba biti potaknuta intrinzičnom motivacijom za građenje boljih socijalnih odnosa. Kroz igru s odraslima djeca razvijaju neka nova viđenja svijeta, nove spoznaje o onome što ih okružuje. Odrasli u igru donose jednu dozu ozbiljnosti koja djeci pomaže da se kasnije lakše suočavaju s problemima i da nalaze rješenja. Ipak su odrasli ti koji su prošli djetinjstvo, mladenaštvo i sad su došli u odraslu dob te znaju što život nosi. Kroz igru dobivaju mogućnost naučiti dijete kako se nositi s problemima koje život daje, ali i kako pronalaziti veselje i sreću u svemu. Odrasli trebaju naučiti dijete da stvarni život nije igra i da trebaju razlikovati fantaziju od stvarnosti. Zato je zajednička igra odrasloga i djeteta najbolji način za stvaranje temelja za budući rast, razvoj i odgoj. Igra odrasloga i djeteta treba biti opuštena, zabavna, edukativna i puna međusobnog poštovanja i uvažavanja, obogaćena poticajnim sadržajima koji potiču dijete na razvoj na svim područjima (Eret, 2013).

Zajednička igra pomaže odraslima bolje upoznati dijete, što voli, čega se boji, koji su njegovi interesi, potrebe, koju vrstu igara preferira te im treba pružiti ljubav i podršku za napredovanjem (Rajković, 2013).

4.1. Stvaranje poticajnog okruženja

Kako bi dijete moglo razvijati sve svoje potencijale potrebno je poticajno okruženje. Kako bi okruženje u kojem dijete boravi bilo što kvalitetnije važno je da odgojitelj kreira okolinu koja je bogata poticajima za rast i razvoj. Razvojem znanosti i tehnologije dolazi do stvaranja boljih poticajnih okruženja za dijete, u odnosu na prijašnja razdoblja. Prije je prostor bio organiziran tako da su hodnici i predprostori služili za izlaganje radova odgojitelja, bili su opremljeni ormarićima te im je funkcija bila isključivo za dolazak i odlazak djece. Prostori su bili međusobno odvojeni, sobe su bile opremljene ormarima na kojima se nudila nedovoljna količina materijala, a dio materijala se nalazio zatvoren i bio je nedostupan djeci te su tako djeca bila potpuno ovisna o odgojitelju (Dundović i Karlovčan 2013). Dijete je biće željno znanja, novih spoznaja, radoznalo je i stalno ispituje o onome što ga okružuje te traži odgovore. Stoga je potrebno ponuditi djetetu prostor koji ga potiče na istraživanje, otkrivanje, pruža mu puno materijala za vježbanje sposobnosti i izražavanje. Suvremenim oblikovanjem prostora za dječju igru stvara se savršeno okruženje za učenje, razvijanje i jačanje kompetencija djeteta. Dijete na taj način uči slušati, gledati, misliti i osjećati, a to je sve preduvjet za razvoj različitih psihičkih osobina, kao što su pamćenje, mišljenje, govor i dr. (Maleš i Stričević, 1991).

Svaka nova spoznaja za dijete predstavlja sreću, radost, ali i izazov. Djeca uče čineći, sudjelujući i istražujući kroz aktivnosti koje su sama pripremila i organizirala ili su bila potaknuta od odgojitelja. Važno je davati djetetu podršku u onome što čini, dati mu dovoljno vremena, ne prekidati ga i ispravljati, jer će ono samo svojim trudom doći do rješenja problema na koje je naišlo. Djeca prihvaćaju izazove, ponavljaju igru nekoliko puta te se koriste materijalima u svojoj okolini. Prilikom opremanja prostora, od velike je važnosti odgojiteljev stav i povjerenje u dijete. Kada se djetetu ponudi novi materijali ono pažljivo i oprezno pristupa da se uvjeri da nije opasno, zatim kreće istraživati što sve s time može napraviti i koja su njegova svojstva. Način djetetova korištenja određenog materijala nije moguće predvidjeti jer svako dijete nekom materijalu pristupa na određeni način pa će ga tako neko dijete gnječiti, neko će ga valjati, a neko će rezati, lijepiti ili spajati. Upravo to čini čar promatranja dječje uporabe materijala, jer se nikada ne zna što će na kraju napraviti (Malnar i Punčkar i Štefanec, 2012/2013).

Kroz bogatu ponudu materijala dijete razvija i senzomotoričke sposobnosti kojima je cilj utjecati na cjelokupni razvoj djece i poboljšati osjetnu percepciju. Taktilna percepcija temelji se na razvoju dodira koje je naše najosnovnije osjetilo. Putem dodira djeca dobivaju informaciju

o obliku, veličini i teksturi predmeta pa se često u ustanovama ranog odgoja i obrazovanja koristi voda, pijesak i glina. To su prirodni materijali koji su lako dostupni i omogućuju manipulaciju. Taktilna percepcija, kao osnovna senzomotorička sposobnost, usko je povezana s ostalim senzomotoričkim aktivnostima koje zajedničkim radom i razvijanjem utječu na sam razvoj djeteta. Zato je važno da odgojitelj pametno i kvalitetno opremi prostor za boravak djece kako niti jedna senzomotorička sposobnost ne bi zaostajala u razvoju (Car-Kolombo i Miculinić, 2013).

Odgojitelj treba konstantno promatrati dječju aktivnost, igru i kretanje kako bi uočio što sve dijete treba. Ukoliko dijete izgubi interes za igrom, tada treba ponuditi nove materijale kako bi se pobudila želja za novim otkrivanjem, jer djeca najbolje uče kada je prostor koji ih okružuje dovoljno stimuliran i poticajan te im to stvara osjećaj ugodne i zadovoljstva. Odgojitelj treba stvarati uvjete koji će dijete poticati na samostalno učenje pa tako prostor treba biti dinamičan, treba polaziti od djeteta, njegovih interesa, omogućavati interakciju s materijalima, drugom djecom i odraslima. Stimulativna okolina treba biti popraćena problemskim zadacima koji dijete pozivaju na rješavanje, a uloga odgojitelja je da pomaže djetetu. Prostor treba obilovati materijalima i predmetima koji djeci omogućuju da na prirodan način dobivaju informacije koje su popraćene novim znanjima. Kvalitetno oblikovan poticajni prostor odnosi se na kvalitetu materijala, ali i stalnu dostupnost djeci, koji treba biti takav da omogućuje istraživanje, eksperimentiranje te oblikovanje i konstrukciju. Važno je da materijali djecu ohrabruju na postavljanje pitanja, ali i traženje odgovora. Ponudom novih materijala razvija se komunikacija između djece i odgojitelja, pogotovo kada materijali budu nepoznati, a djeca žele saznati što više informacija (Sindik, 2007).

4.2. Komunikacija odrasloga i djeteta

Komunikacija predstavlja sredstvo sporazumijevanja i dio je naše svakodnevnice koja se ostvaruje na različite načine. Ona je stalna i sveprisutna te ima veliki utjecaj na kvalitetu odnosa među ljudima (Ferić i Žižak, 2003). Komunikacija se odvija u dva smjera (pošiljalatelj i primatelj) kojoj je cilj prenositi informacije pa se tako i komunikacija odrasloga i djeteta odvija obostrano. Komunikacija odraslog i djeteta složena je i intersubjektivna forma pedagoškog procesa (Šagud, 2015) te je potrebno ulagati puno truda i napora u njeno razvijanje, jer mala djeca ne razumiju stvari onako kako to razumiju odrasli. U komunikaciju treba stupiti kao ljudsko biće sa svojom individualnošću, što znači da treba izraziti svoje mišljenje, stavove, želje i potrebe.

Tako i djeca imaju potrebu komunicirati s odraslima kako bi mi rekla što žele, osjećaju te saznaju nešto novo. Komunikacija za dijete je odličan način razvijanja govora koji je potaknut od najranije dobi, stoga je važno da odrasli komuniciraju s djecom već od rođenja. Kvalitetu komunikacije određuje komunikacijska sloboda, neugroženost, tolerancija, socijalna osjetljivost, pismenost u komunikaciji i dr. (Zrilić, 2010). Komunikacija može biti verbalna ili neverbalna. Verbalna komunikacija se odnosi na riječi koje se koriste tijekom razgovora te je bolja za prenošenje ideja, mišljenja i rješavanja problema. S druge strane je neverbalna komunikacija koja se odnosi na geste, mimiku, pokrete tijelom te se koristi za izražavanje emocija, pokazivanje stavova bez uporabe riječi (Zrilić, 2010).

Odgovitelj svojom komunikacijom potiče razvoj komunikacijskih kompetencija kod djece. Uspješna komunikacija odgojitelja i djeteta smanjuje pritisak na dijete te na taj način utječe na njegov odnos prema vrtiću, drugoj djeci i odraslima te uvelike pridonosi razvoju dječjih socijalnih odnosa. Razvoj općih komunikacijskih vještina odvija se postepeno i treba biti uključeno u sve aktivnosti djece. Uloga odgojitelja u komunikaciji s djecom je da razviju individualni uspjeh komunikacije te razviju odgovorno ponašanje s drugima. Bitne značajke kvalitetne komunikacije u razvoju socijalnih odnosa su razvoj empatije, tolerancije, pružanje uzajamne pomoći, stvaranje odgovornosti prema sebi i drugima, iskazivanje osjećaja vrijednosti te razvoj pozitivne slike o sebi (Zrilić, 2010).

Kvaliteta komunikacije ovisi i o slušaču, zato je važno aktivno slušanje. Često se događa da odrasli ne slušaju dijete, što značajno utječe na dječji razvoj osobnosti. Dijete je biće koje aktivno sudjeluje u svijetu odraslih, ali ga se ne doživljava kao punopravnog člana zajednice. Kroz povijest je vidljivo da su odrasli upravljali djecom, određivali im pravila ponašanja, komunikacije i izražavanja te ga nisu doživljavali kao osobu s pravom na slobodu govora. Djeca su često morala šutjeti i raditi po pravilima odraslih, a to je značajno kočilo njihov govorni razvoj. Danas je situacija puno drugačija, djeca su prihvaćena kao članovi društva, imaju veću slobodu izraziti svoje emocije, mišljenje, ideje, stavove te je razvoj govora puno kvalitetniji. U današnje vrijeme kroz komunikaciju odraslih i djeteta saznaju se neke nove spoznaje, s obje strane, ohrabruje se dijete, dijete postavlja više pitanja, ali i dobiva odgovore. Tako se proširuje njegova spoznaja o svijetu koji ga okružuje, razvija osjećaj vrijednosti sebe i drugih te vjeruje u sebe i svoje sposobnosti. Komunikacija danas je puno dublja, nije površna, jer uključuje izražavanje osjećaja i trenutnog stanja raspoloženja, što djetetu pokazuje da je odraslome stalo do njega i njegovih emocija. Kao što dijete istražuje svoju okolinu kroz igru, tako je istražuje i putem komunikacije s odraslim (Ferić i Žižak, 2003, Zrilić, 2010, Šagud, 2015).

5. DIJETE – ISTRAŽIVAČ

„Logikom samog življenja, malome je djetetu predodređeno da istražuje, otkriva, eksperimentira, na različite načine simbolizira, odnosno da eksploraciju isprepliće s ekspresijom u široko izraženim varijantama“ (Došen Dobud, 2005, str. 11). Rođenjem djetete dolazi u nepoznati svijet koji mu je stran, uzbuđujuć, pun novih spoznaja i mogućnosti te traži od djeteta aktivan odnos prema živim bićima, predmetima, pojavama. Novi svijet u kojem se djetete nalazi zahtijeva od njega istraživanje i otkrivanje kako bi spoznalo svoje sposobnosti i mogućnosti. Tako se djetete već od prvih trenutaka susreće sa senzomotoričkim pojavama koje se odnose na međuljudske odnose te počinje graditi prvu sliku o sebi i drugima. Djetete neprestano istražuje, nevezano za dob, jer u dječjem okruženju ima puno stvari koje još nije istražilo i nepoznato mu je, što privlači njegovu pažnju i pokreće akciju. U suvremenom svijetu djetete je okruženo mnoštvom elemenata, a želja za istraživanjem potaknuta je motivacijom i osobnim interesima (Došen Dobud, 2005). Istraživanjem djetete je u stalnoj interakciji sa svijetom, tako upoznaje i objašnjava svijet oko sebe te gradi nove spoznaje koje već ima o nekom predmetu (Martinović, 2015).

Glavni pokretač dječjeg istraživanja je motivacija koja djetete potiče, iznutra ili izvana, na aktivnosti. Motivacija može biti intrinzična (unutarnja) i ekstrinzična (vanjska). Unutarnja i vanjska motivacija su usko povezane te se gotovo uvijek javljaju istovremeno. Intrinzična motivacija potiče djetete na istraživanje u prvim godinama života pa tako djetete istražuje različite materijale i predmete kao što su voda, pijesak, glina, tijesto, brašno, plastelin i dr., a to su predmeti koji sadrže brojne taktilne i doživljajne sposobnosti. Intrinzično istraživanje djetete pokazuje spontano, bez prisile odraslih, a svrha je unutarnje zadovoljstvo (Martinović, 2015). Intrinzična motivacija je djelotvornija ako se uz nju javlja ekstrinzična, ako ima pažljivu publiku, priznanje, odrasle promatrače, partnera ili drugu djecu. Iako intrinzičnom motivacijom djetete dobiva prve spoznaje o svijetu u kojem su odrasli, ekstrinzična motivacija ima jednako važnu ulogu (Došen Dobud, 2005). Dok djetete istražuje pokazuje još neke emocije kao što su oduševljenje, sreća, čuđenje, radost, ljutnja, a osobine koje pritom razvija su mašta, kreativnost, kompetentnost, kritičko mišljenje te zaključivanje (Martinović, 2015).

Djetete je motivirano za stvaranjem osjećaja sigurnosti koje mu nalaže da istražuje, pronalazi nove odgovore, upozna i razumije okruženje. Kada se djetete osjeća sigurno u svojoj okolini tada nema straha od neuspjeha, već hrabro kreće u stjecanje novih iskustva. Uz podržavajuću okolinu odraslih djetete je sigurno u sebe i svoje postupke te tako gradi svoj identitet i karakter

te stvara pozitivnu sliku o sebi. Interes djece za istraživanjem u prvih šest godina je izražen, jer otkrivanjem i interakcijom dobivaju snagu koja ovisi o uspješnosti rezultata njihovih akcija. Da dječje istraživanje ovisi samo o njegovoj razvojnoj dobi i nije sasvim točno, već je okolina ta koja ga potiče, to jest o njoj ovisi što pruža djetetu i što će dijete naći oko sebe. Posljedica onoga što okolina pruža djetetu je učenje o okruženju, svojstvima i mogućnostima koje stvaraju nova znanja koja nije baš jednostavno preslikati u stvarnost, već ih dijete treba prilagoditi sebi i svojim doživljajima (Došen Dobud, 2005).

U dječjem vrtiću odgojitelj ima značajnu ulogu u dječjem istraživanju svijeta. Odgojitelj treba biti kreativan, originalan, osjetljiv na probleme, maštovit, spretnan u stvaranju novih ideja, jer sve to utječe na motivaciju djece za istraživanjem i stjecanjem novih iskustava (Došen Dobud, 2005). Odgojiteljevo poticanje na istraživanje može biti izravno ili neizravno, gdje na vješt način djetetu nudi učenje o novim stvarima te tako bogati njegovo shvaćanje. Kako bi što kvalitetnije i aktivnije poticao dijete da bude istraživač treba promatrati dijete. Osluškivanjem, promišljanjem, razgovorom s djetetom, uvažavanjem djetetovih želja i pravodobnim odgovaranjem na djetetove potrebe, odgojitelj postaje važan faktor za razvoj djetetove spoznaje o svijetu. Odgojitelj treba u svaku aktivnost dodati nove materijale i predmete, jer na taj način potiče uključivanje djece u zajedničko istraživanje. Zajedničkim istraživanjem razvija se partnerski odnos; suradnja među djecom što im omogućuje zajedničko istraživanje i pronalaženje rješenja. Na taj način djeca razvijaju međusobnu interakciju, a komunikacijom istražuju govor i njegovu funkciju (Martinović, 2015).

Istraživanje je djetetu prirodna potreba koja ga povezuje sa svijetom u kojem živi, na taj način gradi i stvara odnose s drugom djecom i odraslima. Putem istraživanja dijete uči nove stvari, razvija se na svim područjima razvoja te stupa u interakciju i razvija komunikaciju. Istraživanjem dijete dobiva nove vidove kako svijet funkcionira te se postepeno priprema za budući život. Zato je važno da odrasli daju djetetu određenu slobodu, da ga puste da samo naiđe na problem i njegovo rješavanje, jer je to dobar poticaj za razvoj svijesti i percepcije o tome što ga okružuje. Dijete je cijeli život istraživač i kada dođe u odraslu dob, jer želja za otkrivanjem novih informacija nikada ne prestaje. Stoga je od iznimne važnosti osigurati djetetu poticajnu okolinu koja će ga neprestano pozivati na otkrivanje i učenje.

5.1. Učenje kroz igru

„Pod učenjem podrazumijevamo proces kojim se stječu iskustva i usvajaju znanja, koji je usmjeren obrazovanjem, ali ovisi i od napora koji u njega ulaže ljudska jedinka“ (Selimović i Karić, 2011, str. 145). Učenje je složen proces koji obuhvaća psihičku i tjelesnu angažiranost, a počinje već u prenatalnom razdoblju te je vrlo značajan za svaku osobu. Rezultat učenja je stvaranje određenih ponašanja koja su potrebna kako bi osoba mogla funkcionirati tijekom života, kako bi se znala ponašati u određenim situacijama te kako bi mogla stupiti u interakciju s drugima. Zato je važno dijete od samih početaka poticati na učenje i istraživanje kako bi se razvilo u kompetentnu osobu. Dijete učenjem razvija tjelesne, psihičke, emocionalne, socijalne, govorne sposobnosti koje su mu potrebne za budući život. Dijete ima puno pitanja na koja traži odgovore, a odrasli su tu da mu ih pruže, ali i samo treba doći do rješenja. Tako se dijete učenjem osamostaljuje, razvija samosvijest i samokontrolu te stvara navike i znanja. Učenje djece je usko povezano s razvojem, gdje razvoj doprinosi procesu učenja. Cilj učenja u predškolske djece je zadovoljiti osnovne potrebe, a ne toliko naglašavati intelektualnu komponentu. Učenje kao učenje u predškolskoj dobi je spontan i sporedan proces, jer se više pozornosti pridaje učenju kroz igru, što je djetetu bliže i zabavnije. Uz pomoć odraslih dijete otkriva nove spoznaje o sebi, a koje nisu povezane s nasljeđem i na taj način otkriva različitosti među ljudima. Podrška i poticanje odraslih u procesu učenja djetetu stvara želju za otkrivanjem novih znanja pa čak i kada su mu sve potrebe zadovoljene (Selimović i Karić, 2011).

Opće je poznato kako mala djeca uče s lakoćom, zadovoljstvom i brzinom koju više nikada neće postići, a učenje im je prirodna potreba kao što je to hrana, voda, zrak. Zato je važno da okruženje u kojem djeca borave bude dovoljno poticajno i edukativno. Najbolje mjesto za učenje je ustanova za rani odgoj i obrazovanje, jer tamo djeca dobivaju najbolje poticaje koji obuhvaćaju sva područja njihovog razvoja. Odgojitelji su ti koji pripremaju prostor za djecu, bogate ga raznim materijalima i predmetima koji potiču na istraživanje i učenje. Na odgojitelju je da djeci ponudi sredstva za učenje koja su primjerena njihovoj dobi, razvoju, volji i interesu. Važno je kontinuirano nuditi djeci nove predmete kako ne bi došlo do zastoja u učenju, što nije odmah vidljivo, već se manifestira u kasnijoj dobi te može imati značajne posljedice za dijete. To se naziva deprivacija koja se može odraziti na sensoriku, motoriku, intelektualne i govorne sposobnost, ali je veća vjerojatnost za njen nastanak kod djece koja borave u nedovoljno stimulativnoj okolini koja je siromašna poticajima (Miljak, 2009). Odgojitelj stvara uvjete za isprobavanje svojih snaga i moći uz korištenje pravila, jer se tako djeca uče odgovornosti te im

je potrebno omogućiti stvarne životne prilike gdje im se daje pravo odlučivanja, donošenja odluka i preuzimanja odgovornosti. Tako djeca dobivaju povratnu informaciju od odgojitelja da ima povjerenje u njih te da su sposobni sami, na temelju svoga staroga i novoga znanja, učiniti određene akcije (Mlinarević, 2004).

Najbolje učenje djece odvija se kroz igru. Igra je djetetu bliska, u njoj se dijete osjeća sigurno i zadovoljno te na najlakši način uči nove stvari, bilo samo ili na poticaj drugih. Da bi mogla uspješno učiti kroz igru potrebno im je osigurati dobro osmišljen prostor s puno poticaja, kvalitetno pripremljene centre aktivnosti, suradnju i individualizaciju. Tijekom boravka u vrtiću djeca najviše vremena provode u centrima aktivnosti gdje na temelju ponuđenih materijala sama stvaraju igru. To može biti igra koja im je već poznata ili stvaraju neku novu. Stvaranjem nove igre djeca upotrebljavaju neke nove elemente, koje su sama našla ili im je ponudio odgojitelj te na taj način svojom maštom i kreativnošću ostvaruju nova znanja. Svaka nova informacija, novi predmet ili spoznaja izaziva u djetetu znatiželju što s time može napraviti. Iz toga razloga dobro je da odgojitelj pripremi centre aktivnosti tako da budu raznovrsni i da se razlikuju, jer će tako potaknuti dijete na istraživanje. Istraživanjem centara aktivnosti i redovitim boravkom u njima dijete uči ono što mu je trenutno zanimljivo i potrebno, a kasnije će ta znanja proširiti na neka nova. Neki od osnovnih centara aktivnosti u sobi dječjeg boravka su (Car i Vodopić, 2002):

- centar građenja – u njemu prevladavaju kocke i građevni materijali pomoću kojih djeca razvijaju motoriku, vježbaju komunikaciju i zajednički rješavaju probleme, uče se snalaziti u prostoru, shvaćati veličinu i oblike.
- centar likovnog izražavanja – tamo se nalaze olovke, bojice, flomasteri, pastele, glina, plastelin, papir i ostali materijali koji potiču dijete na stvaranje, razvijanje mašte i kreativnosti. Djeca imaju mogućnost učenja boja, rezati, lijepiti, pravilno držati olovku te izrađivati različite ukrase za posebne prigode.
- centar za stolno-manipulativne igre – prevladavaju razne slagalice, premetaljake, umetaljke, domino, memory, puzzle, društvene igre, a to su sve pomagala koja djecu uče ustrajnosti i dosljednosti pri rješavanju zadatka. To su aktivnosti kojima djeca vježbaju razmišljanje, logičko zaključivanje, vježbaju koncentraciju te su odlične za usklađivanje koordinacije oko – ruka – mozak.
- obiteljsko-dramski centar – u ovome centru djeca se igraju različitih uloga te prevladava igra uloga, a pomoću različitih predmeta (kapa, šal, marama, šešir,..) ulaze u nove likove kojima daju posebne karakteristike i obilježja.

- centar za čitanje i pisanje – u ovome centru se nalaze razne knjige, slikovnice, edukativni materijali, brojalice, vježbalice uz koje djeca doživljavaju vrijednost čitanja. Djeca u ovom centru dobivaju jako puno informacija na temelju poticaja koji se u njemu nalaze, a čitanjem i prepričavanjem bogate svoj rječnik i osamostaljuju se u pismenosti.

U centrima aktivnosti materijali koje odgojitelj ponudi djeci moraju biti lako dostupni u svakom trenutku za dijete, kako ono ne bi bilo ovisno o odgojitelju, jer se na taj način koči njegova kreativnost i stvaranje nečega novoga. Učenje kroz igru istraživačka je aktivnost kojom se razvijaju i druge vještine, potiče se priroda znatiželje, razvijaju se određene istraživačke vještine i razumijevanje, a osnovni cilj je stjecanje novoga znanja i razvoj na svim područjima dječjeg razvoja (Ristić Dedić, 2013).

5.2. Područja dječjeg razvoja

Razvoj govora – specifičan je i složen proces koji se odvija pod utjecajem različitih čimbenika i njegov je razvoj moguć jedino u ljudskom okruženju. Razvoj dječjeg govora potrebno je razvijati od samog rođenja, jer je tada psihički potencijal djeteta velik i razvija se pod utjecajem vanjskih čimbenika (Posokhova, 2008). Da bi se govor ostvario on mora biti usmjeren prema nekome, prihvaćen i prepoznat, a poruka mora biti jasna i razumljiva. Kod razvoja govora od iznimne je važnosti povratna informacija iz okoline, dok dijete izgovara i gleda kako će reagirati okolina, jer tako dijete uči govoriti, ali i slušati, bogati rječnik novim riječima te razvija vokabular (Velički, 2009). Dijete uči govor oponašanjem odraslih koji mu predstavljaju govorni uzor te je njihova zadaća osigurati povoljne uvjete za njegovo usvajanje. Govor djeteta smatra se komunikacijom te postupnim razvoj dobiva značenje. Uredan razvoj predverbalne komunikacije važan je preduvjet za kasniji govorno-jezični razvoj djeteta te se tako dječji govor počinje aktivno razvijati već s prvom izgovorenom riječi (Posokhova, 2008). Pritom se ne smije zaboraviti da je slušanje važan čimbenik za razvoj govora. Slušanjem dijete dobiva mogućnost razlikovanja različitih jezika i na temelju toga stvara smisao i razvija percepciju.

Govor je dio kulture, razvija se u interakciji s drugima i u kvalitetnom okruženju. Odgojitelj ima zadaću pripremiti okruženje s dovoljno jezičnih poticaja za razvoj dječjeg govora te treba omogućiti djetetu da govori u manjim skupina, u paru ili pred većom grupom. Dijete u svom jezičnom iskustvu ne posjeduje dovoljno sadržaja, jer ih prije nije čulo i zato se na poticajne

materijale ne gleda s materijalne strane, već da za dijete predstavljaju nešto novo i poučno (Velički, 2009). U današnje vrijeme djeca sve manje čitaju, prelistavaju knjige i slikovnice te je na ustanovama za rani odgoj i obrazovanje da djeci pruže čar čitanja i slušanja jezika. Zato je važno stvoriti okruženje bogato jezičnim sadržajima kako bi dijete razvijalo svoj govor i gradilo vlastitu stvarnost. Razvoj govora u prvih sedam godina života djeteta je na vrhuncu usvajanja, a kako dijete uči oponašanjem potrebno mu je omogućiti da bude u blizini svog govornog uzora, a odgojitelj koji mu nudi razne sadržaje i koji aktivno komunicira s njime potiče ga na razvijanje socijalnog učenja, stvaranje i dijeljenje zajedničkih iskustava. Treba istaknuti da se razvoj govora ne odvija isključivo putem kratkih aktivnosti, već se komunikacija s djecom odvija konstantno i u svakom trenutku pa tako odgojitelj treba preispitati svoj govorno-jezični sadržaj kako bi bio siguran da je adekvatan primjer djeci (Velički, 2009).

Tjelesni razvoj – tjelesno vježbanje jedan je od ključnih čimbenika za dječji razvoj, jer razvoj motorike pomaže djetetu kod prijelaza iz bespomoćnog stanja (prvi mjeseci djetetova života) u stanje sve veće neovisnosti (Findak, 1995). Ljudsko tijelo je stvoreno za kretanje pa tako fizičkom aktivnošću, to jest igrom dijete ostvaruje socijalne kontakte. Tjelesnim razvojem dijete usvaja nova motorička znanja, nove vještine pokreta te radi na transformaciji antropološkog statusa. Redovnom tjelesnom aktivnošću pomaže se djetetu na fizičkom, socijalnom i mentalnom razvoju te u osiguravanju određene tjelesne težine i tjelesnog razvoja (Kolarič, 2020).

Cilj tjelesnog razvoja djece je:

- formirati zdravo i tjelesno dobro razvijeno dijete koje će slobodno i učinkovito upravljati svojom motorikom,
- razvijati i oplemeniti osjetilnu osjetljivost djeteta za intenzivni doživljaj svijeta,
- poticati tjelesni razvoj za očuvanje zdravlja djeteta i njegove okoline (Findak, 1995).

Iz ciljeva tjelesnog razvoja djece proizlaze opće zadaće koje su:

- zadovoljavanje djetetove prirodne potrebe za igrom,
- stvaranje optimalnih uvjeta za cjelokupni rast i razvoj djeteta,
- omogućavanje djetetu suradnju s drugom djecom,
- stvaranje uvjeta koje dijete čine sretnim i zadovoljnim,
- i usvajanje zdravog načina življenja i navika za očuvanje zdravlja (Findak, 1995).

Socio-emocionalni razvoj – predstavlja ključan razvojni zadatak u djetetovu životu te se odnosi na uspješno prepoznavanje i vladanje s vlastitim i tuđim emocijama (Vranjican, Prijatelj, Kuculo, 2019). Socio-emocionalni razvoj započinje putem socio-emocionalnog učenja od najranije dobi te se kontinuirano razvija u odrasloj dobi. Na taj način djeca uče na pravilan način primijeniti vještine razumijevanja i upravljati emocijama, osjetiti i pokazati suosjećanje prema drugima te uspostaviti poželjne odnose s drugima (Vranjican i sur, 2019). Socio-emocionalni razvoj složen je proces koji djeci omogućuje stjecanje i upravljanje emocijama, uspostavljanje odnosa s drugima te stjecanje emocionalnih kompetencija. Vještine, znanja i stavovi od ključne su važnosti za daljnje funkcioniranje u životu. Socio-emocionalni razvoj popraćen je dvama čimbenicima, a to su socijalne kompetencije koje se očituju uspješnom socijalnom interakcijom s okolinom, a drugi čimbenik je emocionalna kompetencija koja je važna za izražavanje emocija i njihovu uspješnu regulaciju. Najraniji oblik socio-emocionalnog razvoja djeteta oblikuje s majkom, jer s njom ostvaruje najbolju i najjaču emocionalnu povezanost, a o količini majčine osjetljivosti na dijete ovisi koliko će ta povezanost biti jaka. Uz majku, veliki utjecaj na djetetov emocionalni razvoj imaju i ostali članovi bliske zajednice djeteta te ustanova za rani odgoj i obrazovanje. U vrtiću dijete uspostavlja drugačije emocionalne veze s okolinom. U početku su mu to nepoznati ljudi i djeca koja ga okružuju, a dužim boravkom se ta emocionalna povezanost pojačava. Kroz komunikaciju i igru, dijete uspostavlja socio-emocionalnu vezu s odgojiteljem i drugom djecom. U vrtiću dolazi do razvoja socio-emocionalnih kompetencija putem okoline koja ga okružuje, a koja je ispunjena mnoštvom pozitivnih materijala koji pobuđuju pozitivne emocije. U zajedničkoj igri s drugom djecom i odgojiteljem dijete razvija svoje emocije, empatiju i suosjećanje te počinje učiti kako ovladati svojim emocijama. Dobivajući podršku od odgojitelja i druge djece, dijete se osjeća zadovoljno i sretno te stvara osjećaj vrijednosti i prihvaćenosti. Stalnom i kvalitetnom interakcijom dobiva povratne informacije o tome što osjeća te jesu li te emocije dobre ili loše (Vranjican i sur, 2019).

Kako dijete raste tako se sve više uključuje u zajednicu s vršnjacima. Razvoj socio-emocionalnog razvoja s vršnjacima je nešto malo drugačiji nego s roditeljima. Najbolji način na koji dijete razvija svoje emocije je kroz igru s drugom djecom. U početku je to jednostavnija igra, a kasnije se ona razvija i postaje složenija i kompleksnija. Na taj način djeca surađuju, smišljaju pravila, dolaze u konflikte, ali ih i rješavaju. U igri djeca imaju priliku provoditi zajedničko vrijeme, a kasnije stvaraju mogućnost odabira s kime se žele igrati, s kime žele dijeliti igračke te odabiru partnera na temelju sličnih interesa, tko im se više sviđa, a tko manje. Djetetova želja za druženjem dovodi do pojačanog razumijevanja tuđih emocija, stavova i

očekivanja te svojim prilagođavanjem ponašanja prema drugima gradi sustav emocionalne stabilnosti koja jača njegov karakter i gradi osobnost. „U prijateljskim odnosima djeca uče o posljedicama svoga ponašanja, o društvanim pravilima, o sebi, drugima i kako međuljudski odnosi funkcioniraju u svijetu“ (Vranjican i sur, 2019, str. 325).

Rastom i razvojem djetete stječe socio-emocionalne kompetencije koje obuhvaćaju znanja, vještine i stavove koji omogućuju razumijevanje i upravljanje vlastitim emocijama, ali i emocijama drugih (Weissberg i sur, 2015, prema Vranjican i sur, 2019). Bitne kompetencije koje djetete stječe su empatija, znanje o emocijama i regulacija emocija. Empatija omogućuje djetetu pokazivanje simpatije, suosjećanja, pomaganje u nevolji i važan je za pokazatelj moralnog ponašanja. Ona uključuje afektivnu, motivacijsku i kognitivnu komponentu koja čini temelj za prosocijalno ponašanje i kasnije djelovanje u svijetu odraslih. Empatija omogućuje djetetu sagledavanje i razumijevanje tuđih emocija i osjećaja, gledanje iz perspektive drugoga. Ona se razvija postepeno i to najvećim dijelom u interakciji s okolinom. Znanje o emocijama odnosi se na uporabu emocija u određenim situacijama. Znanje o emocijama djetetu „govori“ kada koju emociju upotrijebiti, to jest koja je emocija prikladna za određenu situaciju. Rastom i razvojem dolazi do shvaćanja i širenja znanja o emocijama te djetete spoznaje da se ponašanja drugih razlikuju u istoj situaciji. Znanje o emocijama razvija se u interakciji s drugima te ovisi o vanjskim utjecajima. Regulacija emocija odnosi se na refleksiju, planiranje i samoregulaciju emocija, a rana regulacija započinje odnosom između roditelja i djeteta. Roditeljska osjetljivost na dječje emocije utječe na kasniji razvoj dječjih emocija i njegov način reguliranja. Regulacija emocija odnosi se na ponašanje djeteta te kako će ono reagirati i ponašati se u određenoj situaciji (Vranjican i sur, 2019).

Kognitivni razvoj – niz teorija bavi se istraživanjem dječjeg kognitivnog razvoja i njegovim značenjem za cjelokupni razvoj djeteta. Kognitivni razvoj ostvaruje se u odnosu djeteta i okoline koja kvalitetno i poticajno utječe na djetete. Za dječji kognitivni razvoj važan je odnos djeteta s roditeljima, voljenost, uzajamnost i način posredovanja (Miljević-Ričički i Pavin Ivanec, 2009). Odrasli koji neposredno sudjeluju u dječjoj okolini imaju veliki utjecaj na dječji kognitivni razvoj, svojoj toplinom i zainteresiranošću za djetete. Zato je važno da posjeduju kompetencije koje će omogućiti i poticati djetete na optimalan razvoj i kvalitetno okruženje. Uz obiteljsko okruženje i predškolska ustanova ima veliko značenje za kognitivni razvoj. Ustanova za rani odgoj i obrazovanje doprinosi kod djeteta razvoju pamćenja, suočavanja i rješavanja problema, većem stjecanju znanja i vještina iz okoline (Baran, 2013). Odgojitelji se brinu o tome da je okolina u kojoj djetete boravi dobro opremljena materijalima koji ga potiču na učenje

i istraživanje. Razvojem kognitivnog razvoja djeca razvijaju bolje pamćenje, koncentraciju i razmišljanje koje im je potrebno za školsko razdoblje, ali i za život općenito. Kognitivnim razvojem djeca se pripremaju za budući život, uče kako razmišljati i promišljati o stvarima koje ih okružuju. Boravak u ustanovi za rani odgoj i obrazovanje u potpunosti je prilagođeno djetetu za njegov kognitivni razvoj. Poticajna okolina, interakcija s odgojiteljem i drugom djecom, komunikacija, istraživanje i učenje, sve su to karakteristike koje utječu i razvijaju dječji kognitivni razvoj.

Kvaliteta obrazovanja odgojitelja utječe na kognitivni razvoj djece, jer je on taj koji osigurava uvjete za optimalni rast i razvoj. Odgojitelj svojim ponašanjem, komunikacijom i djelovanjem te pružanjem poticajne okoline utječe na razvoj djece. Odgojiteljeva angažiranost oko dječjeg kognitivnog razvoja utječe na razvoj govora i pamćenja. Svojim vokabularom i aktivnom komunikacijom s djetetom bogati dječji spoznajni razvoj tako što putem komunikacije dijete dobiva odgovore o tome što ga zanima. Kvaliteta kognitivnog razvoja najbolje je vidljiva u školskoj dobi i povezana je sa školskim i akademskim uspjehom. Stoga je važno od najranije dobi djeteta aktivno raditi i sudjelovati na proširivanju njegovih znanja kako bi se razvilo u kompetentnu osobu sposobnu za funkcioniranje u svijetu odraslih. Proces kognitivnog razvoja treba prilagoditi dobi djeteta, razvojnim sposobnostima, interesima te se pobrinuti da da je zabavno i u skladu s djetetovim željama (Baran, 2013).

6. AKTIVNOSTI – PRIMJERI IGARA

Igre upoznavanje

Primjer 1. Imena – sposobnosti (Bunčić, Ivković, Janković i Penava, 2007, str. 24)

- **cilj:** djeca trebaju upamtiti što više imena u skupini; postati svjesni svojih sposobnosti; treba se povećati sposobnost skupine; vježbanje memorije
- **vrijeme:** ovisno o veličini skupine; oko 1/2 minute po djetetu
- **tok igre:** djeca sjede u krugu, svatko kaže svoje ime i neku svoju sposobnost u kojoj je uspješan. Nakon toga prvi igrač treba reći što više imena i sposobnosti koje je zapamtio. Slijedi drugi, treći i tako redom.
- **nakon igre:** korisna može biti provjera tko je koja imena i sposobnosti upamtio, podsjećaju li ih imena na nekoga koga poznaju, posjeduju li neku od navedenih sposobnosti, na koji način su zapamtili.
- **komentar:** igra se može koristiti na nekoliko načina. Za razvijanje pozitivnih emocija može se zamoliti djecu da kažu što im se lijepo ili zanimljivo dogodilo u proteklih par dana, na taj način se potiče bolje upoznavanje skupine i izražavanje pred većom grupom ljudi. Igra se može koristiti u skupinama koje se već poznaju ili za upoznavanje novih članova.

Primjer 2. Nacrtaј svoj svijet (Bunčić i sur, 2007, str. 27)

- **cilj:** omogućiti djeci da se stvaralački izraze; upoznavanje; izrada plakata koji mogu staviti na zid u sobi dječjeg boravka
- **vrijeme:** oko 60 minuta
- **materijal:** papir, boje, škare, ljepilo
- **tok igre:** djeca crtaju na papir ono za što misle da ih određuje; ne treba inzistirati na umjetničkom djelu, već da se djeca slobodno izraze i nacrtaju simbole koji njima nešto znače. Nakon crtanje, djeca se okupljaju u krug i svatko predstavlja svoj crtež.
- **komentar:** igra se može odvijati na nekoliko načina. Djeca moraju pogoditi na koga se crtež odnosi, a zatim onaj čiji je crtež kaže što on predstavlja. Igra povećava povezanost skupine te se gradi uzajamno povjerenje i potiče na izražavanje.

Igre kretanja

Primjer 1: Ukradena papuča (Bunčić i sur, 2007, str. 74)

- **cilj:** vježbanje spretnosti, vizualno – motoričke koordinacije i brzine reagiranja
- **vrijeme:** ovisno o zainteresiranosti djece
- **tok igre:** djeca sjednu u krug okrenuta licem prema sredini i imaju zgrčene noge, a u sredini je prazan prostor za igrača koji započinje igru. Onaj koji kreće prvi daje jednu svoju papuču igračima u krugu, a oni je pokušavaju što brže provući ispod nogu da je on ne uhvati. Igra se odvija u oba smjera tako se središnjeg igrača može lakše zavarati. Ukoliko dijete koje je u središtu kruga ne uspije uloviti papuču, u krug ide onaj koji je zadnji imao papuču kod sebe i tako naizmjenice.
- **nakon igre:** odgojitelj razgovara s djecom o tome kako im se svidjela igra
- **komentar:** igra je zanimljiva jer su u njoj sadržajni česti obrati i omogućava svakom djetetu da iskaže svoje sposobnosti i brzinu reakcije. Izmjena uloga omogućuje doživljaj igre iz različitih pozicija te ju je moguće provesti u prostorima koji nisu namijenjeni za sportske aktivnosti.

Primjer 2. Napad i obrana (Bunčić i sur, 2007, str. 75)

- **cilj:** vježbanje motoričkih vještina s loptom
- **vrijeme:** ovisno o zainteresiranosti djece
- **tok igre:** najprije se pripremi teren za igru - na podlogu se stavi čunj, lopta ili nešto drugo što se lako može srušiti. Jedno dijete stane uz taj predmet i brani ga, a ostala djeca ga moraju pogoditi i srušiti. Dijete koje uspije srušiti predmet, zamjenjuje mjesto s djetetom koje je branilo. Loputa se može dodavati drugim igračima kako bi se lakše zbunilo dijete koje brani.
- **nakon igre:** odgojitelj potiče razgovor s djecom o kombinacijama koje su se pokazale uspješnima i o onome što je svako dijete pridonijelo.
- **komentar:** igra utječe na razvoj psihofizičkih kvaliteta svakog djeteta, zanimljiva je i dinamična te se potiče grupni rad djece.

Igre za vježbanje koncentracije

Primjer 1. ABC (Bunčić i sur, 2007, str. 97)

- djeca sjednu u krug, a odgojitelj predlaže traženje riječi koje počinju na određeno slovo. Te riječi mogu biti imenice, glagoli, pridjevi... Igra se vodi u krugu, a svako se dijete, kada na njega dođe red, treba što prije sjetiti neke riječi. Ukoliko se ne sjeti ili ne zna, ispada iz igre, a igre se igra sve dok ne ostane samo jedno dijete.

Primjer 2. Što se miče, što nam viče (Bunčić i sur, 2007, str. 98)

- odgojitelj traži od svakog djeteta da izgovori jednu riječ koja označava nešto što se miče, glasa, jede i sl. U sljedećem krugu može se od svakog igrača tražiti da ponovi dva izrečena pojma, a zatim tri itd. Onaj koji se ne može sjetiti ispada iz igre te igra traje sve dok ne ostane samo jedan igrač.

ZAKLJUČAK

Dijete je biće željno istraživanja, učenja i promatranja svijeta oko sebe. Najprirodniji način za stjecanje novih znanja je igra te ona predstavlja ozbiljan rad u dječjem odrastanju i oblikovanju. Dijete će kroz igru izraziti svoje viđenje svijeta, svoja znanja i potencijale te će se odvijati onako kako ono to želi. Svako dijete se igra na svoj specifičan način te nema nekog univerzalnog pravila kako se igra treba odvijati. Djeca bez odraslih ne mogu u potpunosti razvijati svoju igru i zadovoljiti sve svoje potrebe. U zajednici s odraslima djeca razvijaju svoj govor, znanje, vještine i sposobnosti koje su im potrebne za daljnje djelovanje (Maleš i Stričević, 1991). U ustanovama za odgoj i obrazovanje odgojitelji su ključni faktor koji utječu na sveukupni razvoj djece. Oni svojim znanjem, vještinama, kreativnošću i sposobnošću potiču dijete na aktivan rast i razvoj. Njihova glavna zadaća je pobrinuti se da su sve djetetove potrebe zadovoljene kako bi ono moglo rasti sretno i zadovoljno. Primarna djelatnost djeteta u vrtiću je igra. Ona dijete uči kako se ponašati u interakciji s drugom djecom, kako komunicirati te na koji način ostvariti međuodnose. Zato je važno da odgojitelji aktivno promatraju dječje ponašanje i njegovu igru kako bi uvidjeli ima li propusta te radili na njegovom rješavanju. Kroz igru se dijete potiče na ohrabrivanje, samostalnost, odgovornost, rješavanje problema i organizaciju, razmišljanje, promišljanje, razvijanje logičkog zaključivanja a to sve ne bi bilo moguće bez poticajnog okruženja. Na odgojitelju je da osigura i pripremi materijale koji su poticajno adekvatni za dijete te u skladu s njegovom potrebama i željama. Ulaskom u dječju igru kao suigrač, odgojitelj dobiva direktan uvid u tijek odvijanja dječje igre. Dobiva informacije što dijete radi, na koji se način igra te kako koristi ponuđene materijale. Promatranjem i reflektiranjem dječje igre te na temelju dobivenih rezultata, odgojitelj uvodi nove poticaje kako bi obogatio dječju igru i pobudio interes za novim znanjima. Putem poticajnih materijala dijete istražuje, postavlja pitanja te na taj način proširuje svoju spoznaju o trenutnom okruženju. Dijete je biće željno novoga znanja i istraživanja, a igra je najbolji način da se to ostvari.

LITERATURA

- Badurina, P. (2015). Uloge odgojitelja u simboličkoj igri djece rane dobi. *Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 156(1-2), 47-75. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=245187
- Bunčić, K., Ivković, Đ., Janković, J. i Penava, A. (2007). *Igrom do sebe*. Zagreb: Alinea.
- Baran, J. (2013). Predškolski odgoj i obrazovanje kao socijalna investicija. *Revija za socijalnu politiku*, 20(1), 43-63. Dostupno na: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/1117/1221>
- Car, L. i Vodopić, M. (2002). Učenje kroz igru u centrima aktivnosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 8(28), 16-18. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=268028
- Došen Dobud, A. (2005). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alinea.
- Došen Dobud, A. (2016). *Dijete – istraživač i stvaralac*. Zagreb: Alinea.
- Duran, M., Plut, D. i Mitrović, M. (1988). *Simbolička igra i stvaralaštvo*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Duran, M. (1995). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Eret, L. (2013). Uloga odgojitelja u važnosti i utjecaju igre tijekom odrastanja. U B. Petrović-Sočo i A. Višnjic Jevtić (Ur.), *Play and Playing in Early Childhood* (str. 192-200). OMEP Hrvatska. Dostupno na: <http://www.omep.hr/assets/play-and-playing.pdf>
- Fatović, M. (2016). Profesija i profesionalni razvoj odgojitelja. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 65(4), 623-638. Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/81419202.pdf>
- Ferić, M. i Žizak, A. (2004). Komunikacija u obitelji-percepcija djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 40(1), 25-38. Dostupno na: file:///C:/Users/KORISNIK-PC/Downloads/M_Feric_A_Zizak_Komunikacija_u_obitelji.pdf
- Findak, V. (1995). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*. Zagreb: Školska knjiga

Karlović, A. i Dundović, N. (2013). Okruženje za igru. U B. Petrović-Sočo i A. Višnjić Jevtić (Ur.), *Play and Playing in Early Childhood* (str. 114-124). OMEP Hrvatska. Dostupno na: <http://www.omep.hr/assets/play-and-playing.pdf>

Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na: http://www.unizd.hr/Portals/41/elektronicka_izdanja/Psihologija_djecje_igre.pdf?ver=2017-09-08-103902-427

Kolarić, A. (2020). UČENJE KROZ POKRET I IGRU. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 3(4), 181-188. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=351200

Mahmutović, A. (2013). Značaj igre u socijalizaciji djece predškolskog uzrasta. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 8(18), 21-33. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=169149

Maleš, D. i Stričević, I. (1991). *Druženje djece i odraslih: poziv na zajedničku igru*. Zagreb: Školska knjiga.

Malnar, A., Punčikar, S., Štefanec, A. i Vujičić, L. (2012). Poticajno okruženje: izazov za suradnju i istraživanje djece i odraslih. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(70), 4-7. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=182832

Martinović, N. (2015). Istraživačke aktivnosti djece rane i predškolske dobi. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 20(77/78), 32-33. Dostupno na: file:///C:/Users/KORISNIK-PC/Downloads/77_78_DVO_11_Istrazivacke_aktivnosti_djece_rane_i_predskolske_dobi.pdf

Miculinić, S. i Car-Kolombo, T. (2013). Kreiranje okruženja za rani percipitvno – motorički razvoj u jaslicama. U B. Petrović-Sočo i A. Višnjić Jevtić (Ur.), *Play and Playing in Early Childhood* (str. 132-144). OMEP Hrvatska. Dostupno na: <http://www.omep.hr/assets/play-and-playing.pdf>

Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM Naklada d.o.o.

Miljević-Ridički, R. i Pavin Ivanec, T. (2009). Važnost socijalnog konteksta za kognitivni razvoj predškolske djece—usporedba kognitivne uspješnosti djece koja odrastaju u različitom

obiteljskom i institucionalnom okruženju. *Suvremena psihologija*, 12(2), 309-322. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82956>

Miljković, D., Đuranović, M. i Vidić, T. (2019). *Odgoj i obrazovanje – iz teorije u praksu*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i IEP-D2, Zagreb.

Mlinarević, V. (2004). Vrtičko okruženje usmjereno na dijete. *Život i škola*, 11(1), 112-119. Dostupno na: file:///C:/Users/KORISNIK-PC/Downloads/183458.Vrtino_okruzenje_usmjereno_na_dijete.pdf

Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje

Rajić, V. i Petrović-Sočo, B. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 64(4), 603-620. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=225510

Rajković, M. (2013). (Slobodna) igra ne isključuje odrasle. U B. Petrović-Sočo i A. Višnjic Jevtić (Ur.), *Play and Playing in Early Childhood* (str. 200-210). OMEP Hrvatska. Dostupno na: <http://www.omep.hr/assets/play-and-playing.pdf>

Ristić Dedić, Z. (2013). Istraživačko učenje kao sredstvo i cilj prirodosnanstvenog obrazovanja: psihologijska perspektiva. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19(73), 4-7. Dostupno na: [file:///C:/Users/KORISNIK-PC/Downloads/73_DVO_3_Istrazivacko_ucenje%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/KORISNIK-PC/Downloads/73_DVO_3_Istrazivacko_ucenje%20(1).pdf)

Selimović, H. i Karić, E. (2011). Učenje djece predškolske dobi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 6(11), 145-160. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=106032&show=clanak

Sindik, J. (2008). Poticajno okruženje i osobni prostor djece u dječjem vrtiću. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 3(5), 143-154. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/25807>

Šagud, M. (2002). *Odgojitelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine.

Šagud, M. (2006). *Odgojitelj kao reflektivni praktičar*. Petrinja: Visoka učiteljska škola u Petrinji

Šagud, M. (2015). Komunikacija odgajatelja i djece u igri i strukturiranim aktivnostima. *Školski vjesnik*, 64(1), 91-111. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/143872>

Vanjak, I. i Karavanić, M. (2013). Uloga odgojitelja u igri djeteta rane i predškolske dobi. U B. Petrović-Sočo i A. Višnjić Jevtić (Ur.), *Play and Playing in Early Childhood* (str. 210-223). OMEP Hrvatska. Dostupno na: <http://www.omep.hr/assets/play-and-playing.pdf>

Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *METODIKA: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 10(18), 80-91. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=63969

Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 160(3-4), 319-338. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/231177>

Zrilić, S. (2010). Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagojska istraživanja*, 7(2), 231-240. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174490

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Lucija Prgomet
